

dotyky slovenské

ročník XIV číslo 7 júl 2009

cena: 18 Kč/0,6 €

Projekt Vagón pokračuje

(str. 4)

Slovenský a český New York

(str. 5-6)

Krst pod Michalským mostom

(str. 11)

Deťom to najlepšie

(str. 24)

Klezmer

z Pressburgu

VLADIMÍR SKALSKÝ

SLOVENČINA A ČEŠTINA V KONTAKTE OČAMI MIRY NÁBĚLKOVEJ

Na začiatku júna sa v priestoroch Národného múzea v Prahe konala prezentácia knihy Miry Nábělkovej „Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu.“ To miesto nebolo náhodné a zdôraznilo, že Mira Nábělková je nielen vynikajúca slovenská zykovedkyňa, pôsobiaca v Prahe, ale aj úspešný pedagóg. Riaditeľ Národného múzea Michal Lukeš rovnako ako najmladší dekan u dejinách Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej Michal Stehlík sú totiž absolventami slovakistiky na fakulte, ktorej dnes druhý z nich šéfuje, a študentami Miry Nábělkovej. Pochopiteľne, tiež študentami Rudolfa Čmela, ktorý dochádzal do kabinetu slovakistiky aj v čase, keď bol na Slovensku ministrom kultúry. Všetci traja knihu Miry Nábělkovej spolu s jej vedeckou redaktorkou Máriou Kusou a ďalšími slovakistami a bohemistami uviedli. Kto pozná Miru Nábělkovú, nepotrebuje si položiť otázku, či a čím je kniha významočná. Čítatelia Slovenských dotykov, ako aj česko-slovenskej literárnej revue Zrkaďlenie/Zrcadlení Miru Nábělkovú ako publicistku poznajú...

Monografia vyšla vo Vede, prestížnom Vydavateľstve Slovenskej akadémie vied, a poskytuje výsledky sociolingvistickeho výskumu vzťahov slovenčiny a češtiny. Jazykovedkyňa Mira Nábělková sa v širokom zábere zaoberá vývinom oboch jazykov po rozdelení spoločného štátu v prebiehajúcej autentickú komunikáciu Čechov a Slovákov. V jednotlivých kapitolách, ktoré vznikali približne v rozmedzí desiatich rokov, sa venuje pozornosť vývinovým tendenciám česko-slovenského (pasívneho) bilingvizmu v slovenskom aj českom prostredí, problematike vzájomnej zrozumiteľnosti, postojom a komunikačným stratégiám používateľov slovenčiny a češtiny pri vzájomnom kontakte, analyzujú sa (pri zohľadnení historických súvislostí) niektoré stránky porovnania slovnej zásoby a vzájomného preberania slov, predstavuje sa špecifická sféra česko-slovenskej viacjazyčnosti v umeleckej literatúre. Analyzované javy sa uvádzajú do relevantných lingvistickej, sociálnych, kultúrnych, legislatívnych a vzdelávacích súvislostí. Monografia je adresovaná odbornej aj širšej kultúrnej verejnosti. Kniha obsahuje aj zhrnutie v anglickom jazyku.

Jeden z recenzentov knihy, doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc. o monografii napísal: „Kniha není systematickým inventářem slovensko-českých kontaktů, ale její záběr je úctyhodný - autorka se neomezuje na tradiční lexikální zajímavosti (její analýzy v této oblasti jsou nicméně neotřelé a čtenářsky vděčné), srovnává celé textové žánry, zabývá se využíváním jazyků v krásné literatuře nebo určitých komunikačních sférách, analyzuje jazykové postoje. Velmi cenné jsou její analýzy (i pouhá data) z internetové komunikace, dokumentující podmíněnost některých aspektů jazykové situace technickým rozvojem. Kniha Miry Nábělkové je zásadním přínosem k poznání dnešních jazykových, komunikačních a sociokulturních slovensko-českých vztahů. Zaujme nejen specialisty, ale i širší kulturní veřejnost.“

Neodpustím si neodcitovať niekoľko naozaj rozkošných názvov ka-

pitol: Lubovník bodkovaný – Třezalka tečkovaná... (Paralelné slovenské a české texty ako nový prvok v bývalom spoločnom priestore). Tak sme sa alespoň teda kochali tými fema krásama tej prírody... (Medzi percepčným a produkčným bilingvizmom), Slovenský turisti byli udivení... (Slovenčina a „čeština“), To bolo všetko tam, v Literárkach je to napsáno... (V kontakte a v prelínání. Čeština, slovenčina, „českoslovenčina“), Hospoda premává, i když nefunguje elektrika... (Zo života slovakizmov v českej komunikácii), Keby vám delala čeština potíže, jenom, oné, žeknete... (Využitie češtiny ako špecifický prípad viacjazyčnosti v slovenskej literatúre), Ja som tiež sám, slečna. Mal som mať sňatek. Uklizačka z dolní huti... („Českoslovenčina“ v literárnom diele), Já, dřevokocúr, moje z nejoblíbenějších slov! (O životnosti jedného medzijazykového mýtu), Obrubit počtami vyššími touží šplhavce honosných rouch svých lem? (Citátové české fragmenty u slovenských autorov), K dveřím ňebe se mej... (Bibličtina na Slovensku v 20. storočí).

Áno, Mira Nábělková sa dokáže seriózne a s rozsiahlym poznámkovým aparátom venovať aj témam ako „causa dřevokocúr“, čo je vari najpozoruhodnejší medzijazykový mýtus. A kto iný by sa aj mohol, než jazykovedkyňa, ktorá je súčasne autorkou e-mailov či textových správ, tvorených z dobrých päťdesiatich percent citoslovcami a mimoriadne sofistickou interpunkciou. Kniha je však skutočne závažnou sondou do vzťahov našich jazykov, do perspektív dvojazyčnosti. Mira Nábělková nie je – ako to už s vedcami býva – priaznivcom zjednodušenia. Samozrejme, schopnosť porozumenia sa naozaj vytráca, ale inými kanálmi sa aj obnovuje, situácia sa rôzne mení. O tom všetkom je kniha Miry Nábělkovej. Odcitujme jednu ilustratívnu ukážku:

Na jeseň v roku 2008 prinášajú médiá informáciu, že česká televízna stanica Prima kúpila od slovenskej stanice JOJ rozsiahly televízny projekt, denný televízny seriál Panelák - na Prime sa plánuje jeho každodenné predpoludňajšie vysielanie vo ťasdné dni. Prootné informácie z konca septembra zahŕňali formulácie typu *Ale nemusíte se bát, že by jste hercům nerozumněli*. Prima ho hodlá nechat předabovat. O čosi neskôr však už titulky článkov na túto tému naznačovali, že vysielat sa bude po slovensky. Na stránke stanice Prima sa vysvetlenie zmeny pôvodne avizovaného plánu opiera o výsledky uskutočneného prieskumu:

Panelák jde na Primu - a slovensky!

Český divák by uvítal zpět na obrazovce více slovenské tvorby.

A právě pro něj chystá Televize Prima překvapení v podobě velmi populárního seriálu Panelák, který budou mít diváci příležitost vidat od 22. října na svých obrazovkách. (...)

Z výzkumů, které provedla Televize Prima, vyplývá, že by český divák ocenil návrat vysílání i ve slovenském jazyce. Ukázalo se, že 76,6 % diváků by uvítalo slovenské pořady v českých televizích. Výzkum zároveň vyvrátil obavy, že jsme si od slovenštiny odvykli natolik, že jí už nerozumíme. Podle výsledků 94% dotazovaných nemá problém s porozuměním slovenskému jazyku a 97 % dotazovaných upřednostňuje vysílání seriálu Panelák v původním znění ve slovenském jazyce...

Bez preceňovania významu tejto informácie možno poukázat na niekoľko jej stránok, významných z hľadiska sledovania vývinu česko-slovenských jazykových vzťahov. Ide (pokiaľ viem) za dlhé roky o prvý publikovaný text týkajúci sa mediálneho priestoru, v ktorom sa hovorí o záujme českých divákov o programy v slovenčine a o tom, že by ich privítali viac (pravda, v internetových diskusiách sa prejavy rozlične motivovaného záujmu o programy v slovenčine, spolu s opačnými postojmi, priebežne objavovali v celom sledovanom období).

Mira Nábělková (1956), je rodáčka z Martina. Vyštudovala slovakistiku a rusistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, pracovala v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave, od roku 1999 je odbornou asistentkou v Kabinete slovakistiky Ústavu slavistických a východoevropských štúdií FF UK v Prahe. V rokoch 1999 až 2004 externe prednášala aj v Ústave slavistiky FF MU v Brne. Odborne sa zaujíma o lexikálnu sémantiku a slovotvorbu, lexikografiu a v súčasnosti najmä o sociolingvistiku - problematiku vzťahov slovenčiny a češtiny. Knižne vydala monografiu *Vzťahové adjektíva v slovenčine (Funkčno-sémantická analýza desubstantívnych derivátov)*, je spoluautorkou kolektívnej publikácie *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Podieľa sa na postupnej príprave dielov Slovníka súčasného slovenského jazyka.

Mária Ďuričková, rodená Piecková, občianskym menom Masaryková. Narodila sa 29. septembra 1919 vo Zvolenskej Slatine. V jej dome žili podľa starodávneho sedliackeho zvyku tri generácie: rodičia, deti a starí rodičia. Vyrastala blízko starej mamy, ktorá mala porozumenie pre potreby detskej duše, bola dobrá rozprávačka starých príbehov a nepriamo ju priviedla k záujmu o ľudovú slovesnosť. Po skončení učiteľského ústavu v Lučenci (1934–1938) pôsobila Mária Ďuričková ako učiteľka v Humennom, Hornom Tisovníku, Žitnej, na Šajbe (Strelníky), v Omastinej a v Bratislave. Pracovala v detských časopisoch Družba, Zornička, od roku 1954 vo vydavateľstve SNDK – neskôršie vydavateľstvo Mladé letá (1959–1969). Potom bola šéfredaktorkou obnoveného časopisu Slniečko (1969–1971). Zomrela 15. marca 2004 v Bratislave.

V modernej slovenskej detskej literatúre má Mária Ďuričková vyhrané a nezastupiteľné miesto vo viacerých oblastiach: ako autorka rozprávok, povestí, príbehov o deťoch a – rovnocenne s pôvodnou autorskou tvorbou – ako tvoriť zostavovateľka výberov z ľudovej slovesnosti. Od začiatku literárnej tvorby striedavo pritom načiera raz do jednej, raz do druhej sféry, až sa napokon po dlhých desaťročiach pôsobenia (od jej debutu *Rozprávka o Dedovi Mrázovi* uplynulo v roku 2004 polstoročie) vyhranilo jej svojské chápanie literárnej tvorby – i keď, ako priznáva v rozhovore s Jánom Poliakom, oblasť detskej literatúry nie je pre ňu oblasťou, ktorá by jej úplne postačovala na plné sebavyjadrenie. Do literatúry vstúpila v 50. rokoch, keď terén slovenskej detskej literatúry bol v mnohom ohraničený. Kým jej prvé veršované práce pre deti *Rozprávka o Dedovi Mrázovi* (1954), *Zajko a líška* (1957), *Čarovná píšťalka* (1958) sa ešte výrazne opierajú o folklórnu rozprávku, v prvej rozprávkovej próze *Zajtra bude pekne* (1959) sa už pokúša o osvieženie folklórneho modelu: zachytávanie skutočnosti je už obohatené o autorský poetický rozmer. Vnášanie det-

ROZPRÁVAČSTVO VYSTAVANÉ NA TRADÍCIÁCH

ských postáv, postáv čudákov a rojkov, bolo v tých časoch niečo, čo sa pociťovalo ako nówum. Kritika a teória detskej literatúry hovorila jednoducho o novej vlne – Ján Kopál neskôr na označenie tohto novátorstva začal používať termín „detský aspekt“. Práve detský aspekt našiel výrazné autorské uplatnenie v rozprávke založenej na personifikácii – *O Gul'kovi Bombul'kovi* (1962). Z hľadiska vývinu slovenskej autorskej rozprávky je dôležitá jej próza *Jasietka* (1963). Detský spôsob myslenia ako zdroj poetiky využila neskôr aj v ďalších príbehových prózach: *Sestričky z Topánika* (1969), *Janček Palček* (1970), *O Katarínke a Túlavom vrchu* (1970) a *Nie je škola ako škola* (1974). Rozprávka či povesť ako sujetový základ sa v jej tvorbe dostáva do popredia najmä v 70. rokoch 20. storočia v knihách *Biela kňažná* (1973),

Dunajská kráľovná (1976), *Prešporský zvon* (1978) či *Panenská veža na Devíne* (1988). Ďuričková je ako autorka v mnohom tradičná. O tradičné prvky výstavby ľudovej slovesnosti sa opiera najmä v beletrizovaní histórie a v záznamoch povestí, kde však i popri tradičných stavebných prvkoch vynikne je rozprávačstvo. Podobne je to i v jej autorských prózach, kde sa zdanlivo ocitá na celkom opačnom konci. Popri próze sa kontinuálne venovala aj televíznej a rozhlasovej tvorbe, pričom sa aj v týchto oblastiach zameriavala predovšetkým na rozprávkové žánre. Po päťdesiatich rokoch jej plodného pôsobenia v slovenskej literatúre sa jej obraz jasne načrtol a výrazne umiestnil v presnom bode, kde vznikajú tradičné hodnoty slovenskej kultúry.

Anna Šikulová

JASIETKA

(ÚRYVOK)

Začalo sa to v jeden pekný júnový deň a sprvu to vyzeralo na celkom skutočnú príhodu.

Starká od susedov a Žofka Jafurova boli v nemocnici navštíviť Betku. Kráčajú ľahko a vôbec necítia únavu dňa. Nesú si radosť!

„Teda vyzdravie naša holubička. A vidíš, ja som ju už oplakávala. Neprestajne sa mi marilo, že smrť načahuje po nej ruku.“

Vraj smrť! predesila sa Žofka a len-len že nevrátila do múlnika na kraji asfaltky.

„Pomohli mojej veveričke, nedali jej zahynúť,“ vraví starká skôr sama sebe ako Žofke. „Ale veľa vraj nechýbalo...“

Ach, veď by sa ja za ňou aj pominula, moja-moja vnučka radostná...“

„Neplačte, starká, ale sa radujte!“

„He-e-e-é-é!“ Na stráni za potôčikom hrabú ženy seno a kývajú rukami: „Ako j e-e-é-é?“

Žofka si zložila dlane do trúbeľky a zapíšťala vysokým hlasom: „Dobre-e-é! O mesiac bude doma-a-á-á!“ A aby aj videli, že je dobre, zavrtela sa na päte, poskočila na jednej nohe a v mysli jej spievalo: Nedali jej zahynúť, nedali jej zahynúť... Iste to bolo takto: Páni doktori videli, že sa smrť obšmieta okolo posteľe a načahuje ruku za Betkou. Nahnevali sa a zakričali: „Ber sa preč! Či ty nevieš, že Betka je Žofkina kamarátka?“ Smrť sa zľakla, lebo páni doktori boli celí bieli a mali v rukách injekcie... a utiekla.

Vzadu zavrndžala motorka, je čoraz bližšie, vrčí ako bláznivá. To sa Paľo Pribylinec vracia zo služby – robí na stanici.

„Odveziem ťa, Žofka, nechceš?“

„Ako by nie! Ale aj starkú!“

„To teda ťažko!“ zarehúňal sa Paľo a pridral plyn.

„Mohla si ísť,“ vraví starká. „Ten kúsok by som prešla aj sama.“

„Veď je to aj pre mňa ako nič,“ potláča Žofka ľútosť. „Ja zo stanice do dediny prebehnem, ani si nemusíš oddýchnuť. Aj s Betkou prebehneme.“

„Jaj, dieťa moje, nebude tá priam behať. Veď je ako tónička, ledva tú ručičku zodvihne. A čo to len bolo za dievča! Či odniesť, či doniesť, raz-dva všetko polietala – ako tá Jasietka.“

Jasietka? začudovala sa Žofka. Aké pekné meno, také jasné! A ľahučké. Ako keď plamienok poskakuje po triesočke.

„Kto je Jasietka, starká?“

„Ach, či ti ja viem! Dačo veľmi vrtké, hádam veverička.“

Ale Žofka nechce veriť.

„Veverička Jasietka? Veveričky majú

predsa inakšie mená: Hopka, Skočka, Bielonosík ...“

„Tak hádam jašterička,“ povedala starká.

Žofke sa ani to nepozdáva. Koľko rozprávok ony s Betkou prečítali a videli v televízii a počuli z rádia – o medenej jašteričke, o jašteričke so zlatou korunou, ale Jasietka? Tak sa veru nevolá nijaká jašterička a nijaká veвериčka. Vôbec!

„A kde ste počuli o Jasietke, starká?“

„Ach, že kde? Nuž starí ľudia tak vraievajú: Zabehne ako Jasietka, polieťa všetko ani Jasietka... Ale čo by to bolo za ňu, to ti ja veru nepoviem. Spýtaj sa dakoho iného.“

„Dobre, spýtam sa ocka.“ Žofkin otec je traktorista a vie veľmi veľa, možno všetko.

Dedina sa zatiaľ priblížila, ani nezbadali. Milá dedinka Dolný Jalšovík s červenými a bielymi strechami, kde každý každého pozná a každý o každom všetko vie. Takmer všetko. Bude dakto vedieť o Jasietke, čo má meno také jasné a ľahučké, ako keď plamienok poskakuje po triesočke?

„Ocko, kto je Jasietka?“ spýtala sa Žofka otca, keď sa ráno zberal do práce.

„Jasietka... Jasietka... kdesi som to už počul.“ A ťuch! obul si jednu gumovú čižmu. „Myslím, že to bude z dákej rozprávky,“ a ťuch! obul si druhú čižmu. „Radšej sa spýtaj súdružky učiteľky.“ A člap! napustil si vody do umývadla. Potom už nemohol hovoriť, umýval si tvár, uši, krk, až tak člapotalo. Keď sa poutieral, bol celý červený a veľmi hladný. „Chytrý raňajky, súdružka Jafurová, traktor mi ujde!“ smial sa. Aj Žofka sa smiala, že nazval mamu súdružkou Jafurovou, akoby to ani nebol ocko, ale nejaký súdruh z okresu. Na Jasietku obaja pozabudli.

Ale keď Žofka vstúpila do triedy a videla za stolom súdružku učiteľku, znova jej zišla na um Jasietka. Spýta sa, no nie? Veď sa súdružka hádam nenahnevá. Váhavo pristúpila k stolu.

„Vraj si bola včera navštíviť Betku, ako sa má?“

„Už lepšie, súdružka učiteľka. Pekne vás pozdravuje. A ešte by som sa chcela spýtať, kto je Jasietka?“

„Jasietka? Azda jesienka. To je taký kvietok.“

„Nie jesienka, ale Jasietka. Betkina starká povedala, že Jasietka.“

„No počkaj trošku, pozriem do slovníka.“

Súdružka učiteľka vybrala zo skrine hrubú knihu a chvíľu v nej listovala.

„Aha, naozaj, Jasietka. Jasietka je vraj nejaká rozprávková postava. Vieš, z dákej rozprávky.“

„Áno, súdružka učiteľka, a z ktorej?“ spýtala sa Žofka dychtivo.

„Hm, nikdy som takú rozprávku nepočula ani nečítala. Možno to bude nejaká zabudnutá rozprávka, vieš, taká stratená.“

„Ako stratená?“

„No, nevytlačili ju v nijakej knihe, ani ju nevysielali z rádia, ani nesfilmovali, nič... Tak sa akoby stratila, vieš?“

„To je škoda,“ povedala Žofka smutne.

A od toho dňa veľa na Jasietku myslila. Betka sa už uzdravuje, o dvadsaťdvať... dvadsaťosem... dvadsaťsedem dní sa vráti z nemocnice a všetko bude v poriadku. Ale Jasietka trčí kdesi v stratennej rozprávke, strašne smutná a strašne stratená, a čaká, či ju niekto nenájde.

Raz sa jej s Jasietkou aj snívalo. Prišlo k nej dievča, modrooké a plavovlasé – trošku sa podobalo na Betku – a prosilo tichým hlasom: „Nájdí ma, Žofka, buď taká dobrá.“

Žofka sa začudovala: „A kde ťa mám hľadať?“

„Predsa v Rozprávkovej krajine.“

„Jaj! Veď je tam ježibaba! Premenila by ma na proso.“

„Teda sa bojíš? A ja som myslela, že si smelá,“ povedala Jasietka smutne. „Myslela som, že mi nedáš zahynúť...“

Žofke až tak srdce stislo, až ju tak čosi popálilo.

„Veď by som aj šla, Jasietka, ale čo škola?“

Jasietka sa pousmiala modrými očami: „O týždeň sa vám začínajú prázdniny. Tak potom, dobre?“ Poskočila ako veverička, a už jej nebolo.

Aký hlúpy sen, pomyslela si Žofka, keď sa ráno prebudila. Rozprávková krajina, to je predsa rozprávka, neskutčný svet. Vari by sa ta dalo ísť? Ta-ta-ta! odháňala myšlienky, ktoré sa jej tislí do hlavy.

Školský rok sa skončil a Žofka mala odrazu veľmi veľa času. Otec a mama boli od rána do večera v poli a Betka ešte stále ležala v nemocnici.

„Nudím sa, mamička, a je mi smutno,“ žalovala sa Žofka.

„Sama si si na vine. Vari je v Dolnom Jalšovíku málo dievčienec?“ povedala mama.

Žofka odula pery:

„Aj dosť, ale keď ony sú celkom inak-

šie... a ani rozprávky nevedia, najviac ak tú o kozliatkach.“

„Hm. A čo keby si zašla na pár dní k tete do Helpy?“

„Áno, áno,“ potešila sa Žofka. „Budem sa tam hrať s malým Janíkom. Vieš, aký je on smiešny? Nožuľky má hrubé a chodí takto... takto kročito... a neprestajne výska: úúú! Budem ho hojdať na hojdačke a rozprávať mu rozprávky.“

„Veď už ty rozprávarkarka!“ usmievala sa mama.

Na druhé ráno vypevádzala Žofku na vlak.

„Hneď, ako ta prídeš, napíš, aby sme sa o teba nestrachovali,“ nakladala jej. „A kufrík nieže dakde zabudneš! A tetu s ujom pekne od nás pozdravuj.“

„Áno, mamička.“

„Tak šťastnú cestu!“ vybozkávala ju mama na líca a usadila do vlaku.

Vlak sa rozbehol cez polia a lúky. Potom odrazu zastal a ťažko odľukoval: puf, puf, puf... Aká je to stanica? pritisla Žofka čelo na obločnú tablu. Ale stanicu nevidela, vonku sa prestierala zelená stráň, taká vysoká a široká, že jej bol plný oblok. Celý bol od nej zelený, od spodku až do vrchu, vyzeral ani dáke zelené zrkadlo. A zrazu sa v tom zrkadle ukázalo dievča, nejasne a neurčito, akoby sa cezeň prelievala zelenkavá hladina vody. Žofka videla smutné oči a vystreté ruky a začula známy hlas, taký tichučký, akoby si ho len myslela:

„No poď už, poď, poď, poď!“

„Nemôžem, Jasietka,“ odpovedala Žofka takým istým mysleným hlasom. „Naši by sa o mňa strachovali.“

„Máš toľko času, za koľko by pošta doniesla tvoj list. Tri dni.“

„Až tri dni?“

„Len tri dni. No poď, nedaj mi zahynúť!“ Dievča zdvihlo ruky, akoby volalo o pomoc, a začalo sa ponárať do zelenej hladiny.

„Idem, Jasietka, veď už idééém!“ vykrikla Žofka a chytrý vykročila... Spočiatku bolo všetko zelené, akoby sa dívala na svet zo zelenej mydlovej bubliny. Bublina letela ponad stráň, potom ju schytil vlašný zelený vietor a vyniesol pod zelené nebo, po ktorom plávali ľahké zelené obláčiky. Žofka hľadela na ten zelený svet a myslela si: Aká som ja smelá, iba trošilinku sa bojím.

Potom bublina začala klesať a zelený svet sa odrazu rozstúpil, ako keď sa roztvorí brána. A hneď za tou bránou stála tabuľa s nápisom: ROZPÁVKOVÁ KRAJINA.

Albert Martiš sa narodil v rodine krajčira, neskôr učiteľa, 19. apríla 1855 v Kulpíne. V tejto obci spojenými silami Slovákov a Srbov boli v roku 1889 zvolení Viliam Paulíny Tóth a v rokoch 1905-6 Milan Hodža za poslancov uhorského parlamentu. Zomrel v Padinej 19. septembra 1918.

Základnú školu navštevoval v Kulpíne, študoval na srbskom gymnáziu v Novom Sade, na nemeckom v Novom Vrbase. Učiteľskú prípravku vyštudoval v Prešove a učiteľskú skúšku zložil v Sarvaši, na gymnáziu, kde neskôr maturoval Milan Rastislav Štefánik. Dodnes tam pôsobí slovenská škola aj s internátom, krásne zmodernizovaná a rozšírená. V rokoch 1877 až do svojho predčasného penzionovania pôsobil Albert Martiš ako učiteľ v Padinej.

Venoval sa ľudovýchovej práci v oblasti poľnohospodárstva, pestoval a šľachtil plodiny ako vinič, chmeľ, propagoval chov hodvábnika morušového a včiel. Pričinil sa aj o určitý technický pokrok – zaviedol prvú parnú mláčačku. Bol spoluzakladateľom peňažného ústavu v Padinej. Vynašiel stroj na sekanie kukurice, ktorého patent mu bol nesvedomitým spoločníkom odcudzený, a prototyp lietacieho stroja. V národnobuditeľskej činnosti propagoval slovenskú tlač, vo voľbách agitoval v prospech slovenských kandidátov. Bol prenasledovaný uhorskými úradmi, mal dvanásť politických procesov. Toto všetko viedlo k jeho predčasnemu penzionovaniu. Udržoval stále spojenie so slovenskými buditeľmi na Slovensku. Ako publicista sa zaoberal národnými a sociálnymi otázkami dolnozemsých Slovákov. Svoje články publikoval v slovenskej a v americkej krajskej tlači.

Literárne bol činný ako prekladateľ poviedok srbských autorov do slovenčiny a slovenských autorov – napríklad Martina Kukučína do srbčiny. Od roku 1885 uverejňoval vlastné poviedky, rozprávky, básne, dramatické pokusy v rôznych slovenských časopisoch. Stvárňoval v nich príbehy zo života Slovákov na Dolnej zemi, spomienky na detstvo a mladosť, v alegóriách aktuálne politické udalosti. Charakterizuje ich popisný realizmus a didakticko-moralizujúci zámer s výnimkou humoristicky ladených anekdotických príbehov.

Podľa editora Dr. Jána V. Ormisa „*Martišove prešovské rozpomienky sú akiste jediný slovenský memoárový príspevok o tých časoch, preto je ich cena značná. Autobiografia má hodný význam špeciálne pre dejiny Padinej, tejto veľkej slovenskej obce v Juhozápadí, ale má význam i pre juhoslovanských Slovákov vôbec. I duplikantské rozpomienky Martišove sú cenné, hoci sú nie dosť systematické*“. Jeho autobiografia - spomienky je nielen jeho najobširnejším, ale i najcennejším dielom.

Za svoj vystavený chmeľ na svetovej výstave v Paríži v roku 1889 dostal striebornú medailu a za slezovú ružu na tej istej výstave bronzovú medailu. V Budapešti sa zúčastnil na milénarnej výstave v roku 1896. Práve tak dostal bronzovú medailu na výstavách v Segedíne a v Pančeve. Od Františka Jozefa I. dostal veľkú bronzovú medailu. Ziskal i iné ocenenia za zásluhy na poli hospodárstva.

Albert Martiš bol praktický pedagóg-majster, hospodársky priekopník, národný buditeľ, spisovateľ. Ale vari najkratšou a najlepšou charakteristikou môže byť veta „*Nežil nadarmo a nepracoval nadarmo*“.

Vojtech Čelko

ALBERT MARTIŠ PAMÄTI DOLNOZEMSKÉHO BUDITEĽA

(ÚRYVOK)

Chodieval som po dedine a poznával som ľud, jeho smýšľanie, mravy a obyčaje, ved som mal s ním a v ňom žiť. Chodieval som po gazdoch, kým to farár nezbadal a nedal mi radu, aby som to nerobil. Poslúchol som ho, veď som bol na rok na próbe. Ale v jednom som ho neposlúchol, aby som nerozširoval medzi ľudom národného hlásnika, do ktorého som dopisoval pod všakovými menami.

Keď som prišiel do Padinej, boly tam len dva exempláre Národného hlásnika, mali ich Mišo Rohárik, roľník, a Pavel Hanik, kušnier, k týmto dvom som i najviac chodieval, a už po Novom roku chodilo vyše dvadsať exemplárov. Nemali sme poštový úrad; z obecného domu chodieval sluha pre poštu do Kovačice a tak pošta prešla cez notárove ruky, ktorý krik narobil pre Hlásnika a na mňa zazerá. Ale mňa rázny a múdry rychtár uisťoval, aby som sa notára-opilca nebál, že ho skrotí, a sám mi dal predplatok, na päť rokov päť zlatých. Hovoril zprvu, že sú noviny táraniny, potom, keď som mu ich od septembra 1877 dal na svoje trovy posielat, zo štyroch čísel sa presvedčil, a to i povedal, že bol somár, keď novinám nadával. Michal Pavelka, rychtár, i na uzde držal notára pre Hlásnika, lebo mal chyby.

Prišiel prvý september a ja, majúc z matriky

v predošlom roku prepadnutých do dvesto žiakov vypísaných, prosil som rychtára, aby mi ich čím skôr do školy sohnal, lebo som počul, že prvákov až do Vianoc vodili. Aké by to bolo vyučovanie bývalo? Toto uznal rychtár a dal deti štyrom prísazným odpísať. Mne sľúbil, že za štrnásť dní musia byť prváci v škole. Hneď dal ostro po dedine vybubnovať, že sa vtedy a vtedy začína škola a aby najmä prvákov hľadeli do školy odvieť. Potom denne chodieval do školy a značil si, kto je v škole a kto nie. Mnoho matier a otcov i pozatváral do áreštu, že ho ako rychtára oklamali a neodviedli deti do školy. Tak so všakovým trápením som mal v škole za štrnásť dní 198, ako sekance, žiakov. Matky ich s kohútmi, sliapkami a kačkami pod pazuchou – to vraj na príučok – vodily. Mal som plný dvor hydiny, ktorú som odpredal, lebo som sa stravoval u učiteľa Beličku.

Dožil som sa vytúženého učenia a výchovy detí mne sverených v škole. Veľmi ťažká je to práca a vážna práca deti učiť a dobre učiť a ešte ťažšia poriadne ich vychovať. S týmto a takým presvedčením som vstúpil medzi drobzig, v ktorom som miloval ľud, slovenský národ, a milujúc sverené deti, uponížil som sa k nim do prachu, aby ma porozumely. Najprv som sa snažil s deťmi tak hovoriť, tak sa hrať s nimi, aby sa zasmialy, a to povedo-

me zasmialy. Keď sa smiechom ku mne sblížovali, o dva-tri mesiace som sa snažil dostať sa do srdc detí. To sa stalo, keď sa v očiach detí zjavily slzy pri smutnej, dojímavej rozprávke, aspoň u väčšiny. Vtedy som poznal povahy detí a panoval som nad nimi s otcovskou láskou. Čo som chcel u detí dosiahnuť, dosiahol som mravnými rozprávkami. Nie prút bol u mňa najväčšou pokutou, ale keď som deťom povedal: „Neboly ste dobré, neučili ste sa, atď.“, preto vám za dva-tri dni nebudem rozprávať rozprávky.“ To účinkovalo a nevinní plakali, že trpeli za iných.

... Už v jeseň som si bol dal z 10 kat. jutár päť žitom posiat polovičiarovi a päť jutár sme na jar kukuricou posadili. Túto zem som mal ako plácu, k tomu mesačne 25 zl., čo činilo ročne v slabšom roku 500 zl., a v lepšom do 600 zl. K tomu príučky – kohúty a sliapky – potom na Blažejá som dostal asi dvetisíc vajec (lenže po krajciari som jedno predal a nie, ako dnes vo vojne, po 15-20 krajciarov). K tomu keď prirátam zo zabíjačiek asi 120-150 dvarífových klobás, deťmi donesených, činil môj ročný plat 650 do 750 zlatých. Z toho platu som si musel vyplatíť 270-zlatovú dlžobu u potiského dištriktu v Prešove, že som neostal v tom dištrikte učiteľom (tretinu, 90 zl., mi Czékus potom odpustil) a odložil som si do 300 zlatých.

Ostnatý drôt z podpisov analfabetov

Vladimír Skalský

Žijeme nebezpečnú dobu. Hodnotový chaos, pokažený medzigeneračný dialóg v zmesi s hospodárskou krízou vyvoláva na scénu obludy, o ktorých sme dúfali, že sú pochované kdesi pod ruinami Hitlerovho železobetónového bunkra.

Keď vidíte rečniť chlapcov z Dĕlnickej (Robotníckej) strany, alebo si pozriete vtípný skeč, ako mladík z Národnej pospolitosti vysvetľuje, že ich uniformy sa na tie, čo nosili vrahovia z Hlinkových gárd len čírou náhodou podobajú, máte pocit, že je to všetko iba

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HROBNÝ

úbohá karikatúra. Že tí nepríliš inteligentní, nepríliš vzdelaní a v živote málo úspešní chlapci sú polutovaniahodné figúrky, ako rasistický futbalový hooligan František z filmu Horem pádem, bravúrne zahráný Jiřím Macháčkom. A áno, sú. Keď sa však dav takýchto chudákov - ktorí nemajú zamestnanie, peniaze ani duchovný obzor, a ktorým už naozaj nezostáva nič iné než to, že sú bieli - pohne s bubnovaním smerom k sídlisku plnému Rómov. Keď niekto v noci hodí zápalné fľaše do domu s cieľom upáliť všetkých, vrátane malých detí. Tak z toho každý, kto nemá hrošiu, musí mať husaciu kožu.

Položte vedľa seba podpisy analfabetov a hneď máte ostnatý drôt, napísal Tomáš Janovic. Má to o jednu pikantnú súvislosť viac, keď si uvedomíme, ako Dĕlnická (Robotnícka), tak aj Národná strana predložili podľa informácií médií pri svojej registrácii sfaľšované či ukradnuté zoznamy podpisov. Ministerstvo vnútra na to neprišlo. Vláda potom nedokázala spracovať návrh na zákaz Robotníckej strany tak, aby ho súd akceptoval. Policajti na akciách náckov robili často skôr ochranný kordón či čestný špalier okolo ich pochodov. Štát teda preukázal málo schopností zabrániť štvavej propagande proti vlastným občanom

inej národnosti, sexuálnej orientácie, zmysľania, ako aj proti cudzincom.

Výsledkom je aj to, že dnes mám zo svojich daní prispievať na činnosť tejto karikatúry strany. „Robotníci“ v kanadách totiž získali v eurovoľbách viac než percento hlasov, presne 1,07 %. Bohužiaľ, výsledok to nie je pre zasvätených úplne prekvapujúci, už v krajských voľbách bol výsledok DS podobný - 1,02 percenta. Prítom v predchádzajúcich eurovoľbách získali iba 0,18 a v krajských 0,09 %. Stúpajúca tendencia je bohužiaľ evidentná a zvyšujúca sa nezamestnanosť a frustrácia jej nahráva. Stačí sa pozrieť, kde bol výsledok DS v najnovších voľbách najvyšší - z krajov v Ústeckom (2,76 %, pre porovnanie v Prahe 0,65 %), z okresov v Moste (5,16 %) a Tepliciach (4,14 %), z miest v Krupke (okres Teplice, 7,96 %) a Litvínove (7,81 %), medzi obcami získali nevábne prvé miesto Všehrdy v okrese v okrese Chomutov (32,16 %). Všetko sú to miesta s najvyššou nezamestnanosťou a najnižšou životnou úrovňou.

Predstava, že mám prispievať na takúto stranu je pre mňa príšerná, vyjadril som to napokon aj založením facebookovej skupiny, protestujúcej proti tomuto demokratickému paradoxu. Našťastie sa atmosféra pomaly mení. Kabinet Jana Fischera venuje boju proti tomuto hneďmu moru zvýšenú pozornosť, schválil Konceptiu boja proti extrémizmu, tézy ktorej sme dlhodobo pripravovali aj v Rade vlády pre národnostné menšiny. Mestá a polícia sa účinnejšie snažia zabrániť pochodom extrémistov, pripomínajúcim pogromy, ako sa to stalo napríklad v Litvínove. A ministerstvo vnútra znovu pracuje na návrhu na zrušenie DS.

To všetko je mimoriadne dôležité, ani po prípadnom zákaze tejto konkrétnej odnože nenávisť a intolerancia sa však fenoménu nezabavíme. To si nemôžeme namýšľať. Extrémistické strany sú na vzostupe aj inde. Vzostup rasistickej strany Jobbik a Národných gárd v Maďarsku kopíruje ako nepriama úmera pokles maďarskej ekonomiky. V holandskej časti eurovoľieb uspela Strana pre slobodu (ale iba niekoho) Geerta Wilderse, nesúca sa na vlne odporu k prísťahovalcom v jednej z etnicky najviac pestrej krajín Európy. Haiderovci už boli v Rakúsku vo vláde, Le Pen je vo Francúzsku trvalou hrozbou, nacistické hnutia sa zdvihajú všade, celkom nepochopiteľne takú skupinu odhalili aj v Izraeli, absolútne paradoxná je ich silná pozícia v Rusku či na Ukrajine. Prečo sa k symbolike nacizmu hlásia ľudia, ktorých mal nacistický režim za menejcenných a usiloval o ich likvidáciu či zotročenie? Prečo neúspešná a neprispôsobiví ľudia považujú sami seba za elitu a broja proti neprispôsobivým? *To jsou paradoxy,* povedal by Václav Havel. Rozprávať by o nich mohli aj pouliční bitkári z SA, ktorí pomohli Hitlerovi k moci a on ich za odmenu potom nechal zlikvidovať.

Že sú pomýlení a hlúpi, to ich bohužiaľ nerobí menej nebezpečnými. Druhý raz odcitujme Tomáša Janovica: *Prezť sa zo sedliackych čížiem do poltopánok trvá dve-tri generácie a z poltopánok do nacionálnych čížiem dve-tri minúty.* A v tých sa už rozšlapávajú lebky. Do tretice Janovic: *Cynizmus je tabletky, po ktorej sa nám už z ničoho nedvíha žalúdok.* Tú sme si v Slovensko-českom klube odmietli dať.

Preto sme organizovali v minulom roku Projekt Vagón, pojazdnú výstavu o holokauste. Preto v projekte pokračujeme, podieľali sme sa na realizácii výstavy o Slovenskom národnom povstaní v Prahe i na pripomenutí osudu vypálenej obce Kalište v Lidiciach - o čom sa môžete dočítať v tomto čísle Slovenských dotykov. Preto s Priateľským európskym centrom proti vyhánaniu Egona Lánskeho pripravujeme kultúrne a vzdelávacie podujatia v česko-nemeckom pohraničí i inde, preto sme podnikli kroky na zrušenie rasistickej protirómskej skupiny na Facebooku. Preto človeku nedá nenapísať takýto úvodník. Lepšie zapáliť aspoň malú sviečku, než preklínať tmu a čakať, kedy v nej zažiaria fakle a horiace domy.

ZNOVU DVOJAZYČNE

Azda nikomu z pozorných televíznych divákov neunikla informácia, že sa v tomto čase konali kastingy do speváckej šou Česko Slovenská SuperStar, ktorá je prvou svojho druhu, a to najmä kvôli tomu prívlastku „česko slovenská“ (i keď napísané už ani nie spolu, ani s pomlčkou). Výber z uchádzačov sa konal v Brne, Bratislave a teraz začiatkom júla aj v Prahe. Historicky prvé spoločné hľadanie speváckej hviezdy dvoch krajín sa na obrazovky slovenskej televízie Markiza a českej Novy dostane na jeseň - prvé finálové kolo sa odvysielá posledný októbrový týždeň v priamom prenose z Bratislavy. Na finále sa môžeme tešiť 20. decembra 2009. Umelecký výkon súťažiacich budú posudzovať štyria porotci. Dvaja z nich sú známi slovenskí speváci Dara Rolins a Palo Habera a za Českú republiku to je dcéra lídra kapely Olympic a speváčka skupiny Die Happy Marta Jandová a frontman skupiny Žlutý pes, porotca dvoch ročníkov Česko hľadá Superstar, Ondřej Hejma. Nie je asi dôležité, kto tento raz zvíťazí (pre súťažiacich isteže áno, mám skôr na myslí nás divákov), ako to, že na televíznych obrazovkách budeme opäť môcť počuť naraz češtinu a slovenčinu. Nota bene v programe, ktorý sledujú najmä mladí ľudia z oboch brehov rieky Moravy. To poteší, aj keby mal človek akékoľvek výhrady voči televíznym šou. Nedá sa teda nenapísať: len viacej takýchto spoločných relácií, ktoré by narušovali stratu dvojazyčnosti v našich krajinách!

Nad'a Vokušová

MLADÍ V EURO- VOLBÁCH

V júnových voľbách do Európskeho parlamentu volili študenti stredných a vysokých škôl vo veku 18-23 rokov najviac europoslancov zo strany Smer-SD (29,4 percenta) a SDKÚ-DS (21 percent). Nasledovalo KDĽ (8,8 percenta), SNS (8,1), SMK (6,6) a LS-HZDS (5,5 percenta). V porovnaní s oficiálnymi výsledkami eurovoľieb tak dali študenti viac percent SNS aj SDKÚ-DS ako ostatní občania SR. (SNS získala v eurovoľbách 5,6 percenta, SDKÚ-DS 16,9 percenta, pozn. TASR). Zo skupiny prvovoličov, maturantov a vysokoškôľakov, ktorých je 170 000, išlo voliť zhruba 32 percent, čo predstavuje 47 000 voličov. Vyplyva to z prieskumu Katedry politológie Univerzity Cyrila a Metoda (UCM) v Trnave a Agentúry sociálnych analýz, v ktorom 8. až 18. júna oslovili 852 študentov formou sociologických dotazníkov.

ŽIVOT V TANAP-E

Podľa slovenských ochranárov prekypujú doliny Tichá a Kôprová v Tatranskom národnom parku (TANAP), kde zostalo pováňané drevo po kalamite z roku 2004, životom. Na kalamitných plochách stúpa počet vtáčích druhov aj celkový

počet hniezdnych párov. Pod popadajúcimi kmeňmi už rastie nová generácia stromov. Vedci, podľa ochranárov, upozorňujú na obrovský kontrast tohto prírodného územia voči Nízkym Tatram, kde sa intenzívne ťažilo kalamitné drevo a používali postreky pesticídmi. „Počas sčítania vtákov v Národnej prírodnej rezervácii Tichá dolina v závere mája 2009 som v nevyťaženom polome zaevidoval až 49 druhov vtákov pri veľmi peknej hniezdnej hustote 500-600 párov na jeden kilometer štvorcový“, uviedol ekológ a ornitológ Ján Topercer. Kontrast stavu ekosystémov v Tichej doline vo Vysokých Tatrách, ktoré po veternej kalamite zostali nedotknuté, a ťažbou a postrekmi devastovaných ekosystémov vo východných Nízkych Tatrách, je podľa Topercera šokujúci. Výsledky výskumov poukazujú na neuveriteľnú regeneračnú silu prírody, ktorá prekročila všetky očakávania.

NOVÍ VELVYSLANCI

Velvyslancom v Rusku sa stal niekdajší predseda slovenského parlamentu Jozef Migaš, ktorý na novom poste nahradil doterajšieho velvyslancu Augustína Čisárika. Migaš v minulosti stál na čele Strany demokratickej ľavice (SDL) a predtým bol dlhoročným funkcionárom komunistickej strany. Pred rokom 1989 pôsobil

na ideologickom oddelení a učil na Vysokej škole politickej. Šéfom parlamentu bol za prvej vlády Mikuláša Dzurindu. Po odchode z politiky sa venoval podnikaniu a obchodovaniu s Ukrajinou, kde získal skúsenosti ako slovenský veľvyslanec za vlády Vladimíra Mečiara.

Slovensko má nového veľvyslancu aj v Maďarsku. Stal sa ním, po Jurajovi Migašovi, Peter Weiss. Weiss stál na čele slovenskej ľavice od pádu komunistického režimu, v roku 1990 sa Komunistická strana Slovenska pod jeho vedením zmenila na SDL. Neskôr Weiss po sporoch v SDL založil novú stranu Sociálnodemokratická alternatíva, tá však prepadla vo voľbách v roku 2002 a zlúčila sa so Smerom-SD. V diplomacii Weiss doteraz nepôsobí, stál však na čele parlamentného zahraničného výboru. Weiss aj Migaš v minulosti stáli na čele Strany demokratickej ľavice (SDL), v ktorej pôsobil aj súčasný premiér Róbert Fico.

Velvyslanske miesta v Rusku a Maďarsku patria k významným postom v slovenskej diplomacii. Ficova vláda totiž považuje budovanie vzťahov s Moskvou za svoju prioritu, keďže táto krajina je pre Slovensko dôležitá najmä z energetického hľadiska. Vzťahy medzi Bratislavou a Budapešťou sú zas tradične komplikované. Minulý rok sa ešte vyostřili, keď si obe strany vymieňali ostré sta-

noviská pre menšinovú politiku, sporný zásah slovenskej polície na futbalovom zápase v Dunajskej Strede či pochody extrémistov v Maďarsku.

SR O RÓMOCH

Slovensko prevzalo 1. júla od Srbska ročné predsedníctvo v medzinárodnom programe o začleňovaní rómskej populácie. Jeho prioritami sú témy rómskej identity, osvetu a multikulturálneho vzdelávania Rómov a majoritnej spoločnosti. Na Slovensku žije podľa odhadov približne 400-tisíc Rómov. Prevažná väčšina z nich si nedokáže nájsť prácu sama, má nízke vzdelanie a žije v nevyhovujúcich podmienkach. Slovensko chce do riešenia začleňovania rómskej populácie vnášať najmä národné skúsenosti, priesťor v predsedníctve dostane aj rómska kultúra. Vicepremiér pre národnostné menšiny Dušan Čaplovič tvrdí, že Slovensko by sa malo predovšetkým venovať vzdelávaniu Rómov, ale aj o Rómoch. „Je to obojsmerný proces zameraný na odstránenie predsudkov, prejavov vzájomnej neznášanlivosti či diskriminácie,“ napísal. Komplexnú integráciu Rómov do spoločnosti podľa neho pomôže riešiť aj predsedníctvo. Program, ktorý má názov - Dekáda začleňovania rómskej populácie 2005 - 2015, prevzala SR 1. júla.

... Rozum zostáva stát'

Júlový dovolenkový zápisník Ďurka Pražiaka

Chcel by som si zmeniť meno, ale mám trochu strach. Môj kolega, ktorý túto pravidelnú rubriku postrehov zo Slovenska vymyslel a roky ju pravidelne plnil, si dal hneď na začiatku meno Ztohohotový. Nedopadlo to dobre. V posledných mesiacoch vždy, keď sa pred písaním zahlbil do mesačného prehľadu udalostí na Slovensku, vyskakoval od neho s výkrikmi: Ma normálne migne!, a nebol schopný pokračovať. Rubrika ma bola dočasne odobraná. Im tretí mesiac tu za neho zaskakujem, a začínam ho chápať. Mám chuť dať si meno Akomakzmatený.

Tak napríklad júl. Nadišla letná turistická sezóna a Slováci majú problém. Zistili, že k nim akosi prestávajú chodiť turisti z cudziny. Načo vraj, odkazujú cudzinci, keď sa tí Slováci na nás ani len neusmejú. Že nie pri obsluhu, no, dajme tomu, ale keď už ani pri inkasovaní za hriechne ceny v tom ich silnom eure.... „Omrdzajú na mňa papule,“ povedal doslova na adresu tatranských čašníkov a čašníčok rozčúlený Jean Blaclajan z Dijonu. A nielen rozmarzni Francúzika („k tej ich parenitsi mi ponúkli len tri druhy horčice“ ťažka si na inom mieste Blaclajan sa nespokojí ni s nevaživým a nechotným slovenským turistickým personálom. Taty sú poloprázdné, tradiční návštevníci z radov nových Rusov sa presúvajú do Álp, vytrácajú sa aj susední Poliaci, z kúpeľov na sever, do Poľska, utekajú zase Nemci, ba nevidieť ani otužilých Čechov („tam, kde i hynuli soby, Čech se přizpůsobil...“), a to už je čo povedať.

Len Rakúšanom, Holanďanom a Belgičanom je vraj na Slovensku dobre, lebo laco. Kto kedysi zažil rakúskych colníkov, nebude sa asi čudovať, že rakúski turisti si na zbytočné úsmevy nepotrpia, vystačia si sami. Ani u Holanďanov ma neprekvapuje, že im nevadí, keď sa na nich každý slovenský domorodec hneď necerí ako niekde na Fidži. Ako šporovlivým a costným luteranom je im to možno aj sympatické. Ved: kde smiech, tam hriech!, hovorí stará múdrosť. O Belgičanoch toho, pravda, veľa neviem. Akurát, že kedysi mali Belgické Kongo. A že sme ako deti o tom recitovali v škole básničku: Mobutu a Kasabubu, chystajú sa na tú Kubu. Že to vezmú na šírku, urobia z nej fašírku... alebo tak akosi. Dodnes som akomakzmatený, čo to vlastne malo znamenať. Ale to len tak bokom.

Jedného turistu akože z Belgicka si všiml policajti na bratislavskom letisku. A hneď im na ňom volačo nesedelo. Afroeurópan, napadlo im najprv, lebo to nemohol odtažiť. Potom ho nechali vymociť sa do skúmvky, a to už im začal byť vyslovene podzrivý. Tak ho pekne krásne odviezli do nemocnice, kde sa dvadsaťštyri hodín striedali v službe pri ústi jeho tráviacej trubice. A bác ho! Podozrenie sa potvrdilo: „Vylúčil

kilo baleného heroínu,“ napísala slovenská tlač. Ale turistiku z Belgicka to možno neovplyvní, lebo sa nakoniec ukázalo, že Afroeurópan je len za Belgičana dočasne maskovaný Nigérijčan.

Svitá však nádej, že Slovensko čoskoro zaznamená výrazný nárast turistov z Číny. Po nedávnej návšteve čínskeho prezidenta u slovenského náprotivku v Bratislave, kde sa niekde tuším na Šafku strhla kuca paca medzi čínskymi vyslovene turistami - v čiernych oblekoch, s vysielaciami v uchu, visačkami Uvitaci vybor na sakách - a slovenskými demonštrantmi, sa v Číne šíria o Slovensku pozitívne, turistike naklonené chýry. Predstavte si, rozprávajú si teraz Číňania za dlhých večerov pri poháriku slivkového vína, že na západ od nášho múru, v takom tom štáte, čo si hovorí že Európa, je jedna provincia - kde si, mimochodom, šikovní Kórejčania nechávajú od domorodcov montovať autá -, SlovaKia sa to volá, a tam si čínskych turistov mimoriadne ctia. Tam keď dáte domorodcovi len tak z pasie po papuli, alebo ho zhodíte zo schodov, a on začne kričať, že: „Čo to?! Čo to?! Protestujem!“ a tak podobne, priskočí k domorodcovi slovenský policajt a ešte mu jednu výchovnú lupne pelen-drekom. A pre istotu ho zadrží a vypočuje. Tam treba zájsť, jedna turistická krajina zaslúbená... hovorí si teraz v Číne.

S maďarskými turistami je iný problém. Tí by na Slovensko aj prišli, ale jednak im oslabil forint, jednak si nemôžu nekľásť otázku, či pri návšteve napríklad Bratislavského hradu nevybehne z blízkej budovy slovenského parlamentu ústavný činiteľ Ján Slota a nezačne ich naháňať s valaškou po hradnom nádvorí. Lebo ten sa na lavici súdu pri jednom z konaní, keď musel už zase vysvetľovať, kde na čo berie peniaze, pochválil, že je hrdý na to, že kedysi opitý na MDŽ zbil Maďara. Mimochodom, už zase urazil ktorúsi kolegyniu z poslaneckej ľavice, že je sliepka a hus, čo je možno určitý pokrok od minula, keď policajtku v garážach Národnej rady oslovil, že: Ty p*ča!“ Ale vraj čo sa stále navážete len do mňa, povedal, keď „vulgárni sú všetci dookola“, ba že dokonca aj v Národnom divadle sú diváci pri jednom predstavení priam „okydani pohlavnými orgánmi“.

Myslím si, že najslavnejšieho zo Slovákov by mali nechať vymociť sa do skúmvky. Kvôli porovnaniu DNA s legendárnym Boratom. Mám totiž už dlhší čas veľké podozrenie, či tento britský televízny provokatér židovského pôvodu náhodou nenakrúca - po Kazachstane a Rakúsku - aj na Slovensku, v prestrojení za slovenského národnárskeho poslancu Slotu, ďalší škandálny paradoxný kazašského typu pod názvom čojavim... Ďalší slavný fasa historky z nagyvelkýho slovenského národu.

Stál pri zrode Lúčnice i prvých krokoch SLUK-u. V SLUK-u, ktorý na jeseň tohto roku oslaví svoje šesťdesiate výročie, roky pôsobil ako šéfchoreograf i umelecký šéf. Precestoval s ním viac ako šesťdesiat krajín sveta, jeho choreografiám tleskali ľudia aj mimo starého kontinentu. A hoci by si už mohol užívať zaslúžený odpočinok, stále pracuje. S poľským štátnym súborom Slonsk má trvalú spoluprácu, pre košícký balet vytvoril choreografiu pre prvú (folklorne) dejstvo baletu Giselle.

Celý život zasvätil folklóru

Ste stále v plnom pracovnom tempe.

Netúžite ešte po oddychu?

(Smiech.) Ved' ja aj oddychujem. No človek pokiaľ vládze, mal by pracovať. Najmä pokiaľ ide o tvorbu, bola by škoda nerobiť. A ako ja rád vravievam - čo by som vlastne robil, keby som nerobil?!

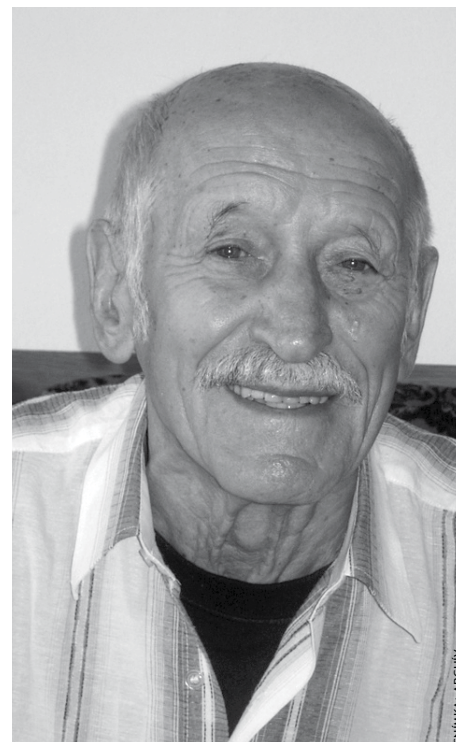
Viete, čo by ste robili?

To je tá otázka! Tanec je mojou celoživotnou náplňou. Práve preto, že pre mňa nebol a nie je len povoláním, ale mojou životnou láskou

dostatok. Oni udržiavajú tradície, takže nemám obavy, že by folklór zanikol. Postihnutá je profesia, tvorba. Profesionálne interpretovanie nie folklóru, ale jeho hodnôt. Lebo účelom profesionálnych telies, akým bol napríklad SLUK, je sprostredkovávanie estetických a etických hodnôt, ktoré sú folklórnym prejavom vlastné, širokej verejnosti. Tým je povedané všetko.

SLUK-u ste dali svoje najlepšie roky, čo dal SLUK vám?

Je pravda, že som dal SLUK-u najlepšie roky,

Ale áno, jednu som si vzal za manželku a trvá to dodnes.

Čo si vážite a obdivujete na ženách?

V prvom rade to, že sú ženami. Sú to matky, rodičky, pôvodkyne rodu. Sú také krásne, ako je krásna príroda.

Ako sa udržiavate v kondícii?

Neviem, či som ešte v kondícii. (Smiech.) Ale moja mama mi zvyčajne hovorila, že človek by si nemal nič robiť z ľudskej hlúposti, že sa na nej treba len smiať. A to aj vtedy, keď človeka urážajú, lebo tým, že sa na tom bude vzrušovať, si nepomôže. Mám si zapamätať, že keď sa budem správať korektne, tak múdry človek ma urážať nebude a z hlupáka si netreba nič robiť. Toho sa držím dodnes. Aj keď som v živote dostal veľa poriadnych kopancov, vždy som sa nad tým zasmial. To je to, čo človeka udrží, že sa zbytočne nenervuje. Keď sa občas nervujem, tak len sám nad sebou. Ale na ľudskú hlúposť som si zvykol, tá ma už nerozhádza. Aj súčasný stav, ktorý je dnes v profesionálnej robote, ma zamrzí, ale nemôže ma rozhádzať, lebo ho spôsobili zasa len hlupáci.

Andrea Tomášchová

●●● všetko, čo je vo folklóre krásne a pravdivé, som nasával s materinským mliekom ●●●

a záľubou, nepocitujem potrebu príliš veľa oddychovať.

Kedy ste sa do tanca zamilovali?

Ešte v časoch môjho detstva. Vyrastal som v prostredí, kde folklór ešte plnil svoju pôvodnú funkciu, bol súčasťou každodenného života na dedine. Vtedy sa pri každej spoločenskej príležitosti spievalo, tancovalo, rozprávalo. Takže všetko, čo je vo folklóre krásne a pravdivé, som nasával s materinským mliekom. A to som túžil odovzdávať aj publiku.

Nemrzí vás potom súčasná situácia, keď sa viac darí rôznym pseudokultúram?

Už nie, zvykol som si. Súčasný stav chápem ako istú účelovú devastáciu systémovosti hodnôt, kde na prvej priečke stojí zlaté tela - peniaze. Čo sa dá robiť. Prišli spoza mora, učili nás bankovníctvu a dnes vieme, ako to bankovníctvo dopadlo a čo prinieslo. Robím si z toho špás, lebo z ľudskej hlúposti, aj keď niekedy bolí, si treba robiť žarty. Lebo inak by sme sa stali veľkými pesimistami.

Očakávate teda aj renesanciu folklóru?

Ja si myslím, že folklór žije - aj keď v inej podobe. Na dedinu sa už vo svojej pôvodnej forme nikdy nevráti. No žije tam v podobe činnosti folklórnych skupín, ktorých je zatiaľ

hoci on mi ich celkom neoplatil. Ak spomínam na ľudí, mám úžasné spomienky. Oni mi dali náplň môjho života. No so SLUK-om ako inštitúciou som mal stále problémy, pretože tam boli a dodnes pretrvávajú politické záujmy. Riaditelia boli vždy dosadzovaní. Zažil som tam dvanásť šéfov a z toho jedine hudobný skladateľ Štefan Moyzes a prof. Vladimír Húska za niečo stáli. Ostatní sa hrali na umeleckých šéfov, hoci boli z celkom iných fachov. Takže veľa projektov, ktoré sme začali so Stračinom alebo Vilom Gruskom, stopli a ja som sa dostával do situácie, že hudobní skladatelia už so súborom nechceli spolupracovať. Na inštitúciu mám pomerne zlé spomienky, no na ľudí krásne.

Áké je to pracovať celý život s krásnymi ženami?

No isteže to nie je nepríjemné. (Smiech.)

Nie je to občas komplikované?

Ani nie. Mnohí si mysleli, že tam mám hárem, no ja som si s domácimi nikdy nezačínal. Človek, ak je v nejakej pozícii a zodpovedný za prácu širšej skupiny ľudí, nemôže si začínať nejaké avantúry, lebo by to dopadlo veľmi zle. S dievčatami, s ktorými som spolupracoval, som mal vždy veľmi korektné vzťahy.

Takže vaše múzy nikdy neboli z kolektívu?

Juraj Kubánka (*1928) - slovenský tanečník, choreograf, umelecký vedúci a režisér, jeden z priekopníkov choreografie ľudového tanca na Slovensku. Základné prvky ľudového tanca spojil s novým moderným náhľadom na tanec a jeho vyjadrovacie možnosti - v roku 1957 absolvoval štúdium choreografie tanca na VŠMU v Bratislave - 40 rokov pôsobil v SLUK-u ako choreograf, tanečník a režisér - jeho umelecká práca zahŕňa okolo 250 tanečných diel - príležitostne si zahrál aj vo filme

Proti zabúdaníu

V prvej polovici júna sa v Prahe a Lidiciach uskutočnili dve významné podujatia, pripomínajúce to, na čo sa nesmie zabudnúť. Výstava „Slovenské národné povstanie a účasť Čechov“ sa otvorila 9. júna v Slovenskom inštitúte v Prahe, program „Svetlo za Kalište“ pripomenul vypálenú obec v Lidiciach, na mieste veľmi symbolickom. Obe podujatia pripravilo Múzeum SNP z Banskej Bystrice, s ktorým Slovensko-český klub realizoval v roku 2008 „Projekt Vagón“, pojazdnu výstavu o holokauste v pôvodných vagónoch, navštívenú takmer štyridsiatimi tisícovkami prevažne mladých ľudí. Tentoraz sa v rámci pokračovania tohto projektu pripojilo aj Svetové združenie Slovákov v zahraničí. Jednotlivé podujatia majú vždy aj ďalších partnerov.

Vladimír Skalský

Na výstave „Slovenské národné povstanie a účasť Čechov“ sa podieľal aj Historický ústav Akadémie vied ČR a spolupráca historikov z oboch krajín priniesla zaujímavé výsledky. Expozícia predstavila v prvej časti stručný prehľad udalostí pred vypuknutím SNP na Slovensku, ako aj vyhlásenie a priebeh Povstania a následné udalosti až po oslobodenie Slovenska. Druhá časť sa sústredila na účasť Čechov v protifašistickom odboji na Slovensku od roku 1939, samozrejme so zvláštnym dôrazom na Povstanie. Kurátormi jednotlivých častí výstavy sú riaditeľ Múzea SNP Stanislav Mičev a Zlatica Zudová-Lešková z Historického ústavu AV ČR.

V Lidiciach sa deň pred každoročnou tryznou, pripomínajúcou nacistické besnenie v tejto obci, konala 12. júna spomienka na slovenské Kalište. Obe obce boli vypálené a vyvraždené. Lidi-

ce ako pomsta za atentát na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha a tak trochu tragickým omylom, keď dostalo gestapo nepravdivé informácie o pôsobení rádiostanice v obci. Kalište ležiace vysoko v horách bolo prakticky centrom „partizánskej republiky“, teda územia, ovládaného povstalcami po ich ústupe do hôr. Po stiahnutí partizánov sa nacisti strašne pomstili. Prišiel 18. marec 1945, keď do obce vtrhli príslušníci nemeckej armády v počte asi tristo mužov a vypálili ju. Zhorelo 36 domov a zahynulo 46 obyvateľov Kališta. Život v obci nebol nikdy obnovený a od roku 1961 bola vyhlásená za Národnú kultúrnu pamiatku a je v správe Múzea SNP. Od roku 2006 sa na Kališti pravidelne v polovici augusta koná Stretnutie generácií. Počas posledných troch rokov bol na Kališti odhalený nový pamätník, bola sprístupnená nová expozícia, vytvore-

ný náučný chodník Ako žili Kališťania a v rámci hnutia Martyrs towns bolo vysadených 102 ovocných stromčekov za každú obec na Slovensku, ktorá bola vypálená počas fašistických represálií. Sto a ešte dve obce.

Spomienkový program, pripravený v spolupráci s Pamätníkom Lidice, sa uskutočnil pod záštitou predsedu Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR Miroslava Vlčka a ministra kultúry SR Mareka Maďariča. Vo výstavnej sieni Pod Tribúnou sa konala vernisáž výstavy „Kalište včera a dnes“, blízko zasadili účastníci aj typický kališťský orgován. V Lidickej galérii sa konalo umelecko-dokumentárne pásmo „Spomíname s kališťanmi“, aj za účasti českých a nemeckých študentov. V pásme, ktoré moderoval Fedor Mikovič, účinkovali aj tri „deti z Kališta“, dnes starí páni Slávko Palúch, Milan Kaliský a Ján Tišli-

ar. Hostí čakal ešte „Slovenský kultúrny večer“, konaný aj napriek aprílovým výčinom júnového počasia vonku. Účinkovali folklórny súbor Šumiacan, cigánska hudba Pokošovci a skupina Mariána Čekovského. A napokon prišla ochutnávka jedál slovenskej národnej kuchyne podľa knihy „Ofúkané recepty starých materi“ rodáčky z Kališta a dnes pracovníčky Múzea SNP Márie Čemanovej.

Spoznať život Kališta takto zblízka, aj cez kuchyňu, a pritom si uvedomovať nepochopiteľnú surovosť konca tejto obce - to je šokujúci kontrast, ktorý na mladých návštevníkov nemožno nezapôsobiť.

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR		
		ČESKÝ ROZHLAS
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Slovenský a český New York

*Íst' do hlavného mesta sveta,
s úspešnými a šarmantnými
ženami-podnikateľkami a ešte
za krajanmi, to je skutočne
výzva, aká sa neodmieta...*

Vladimír Skalský

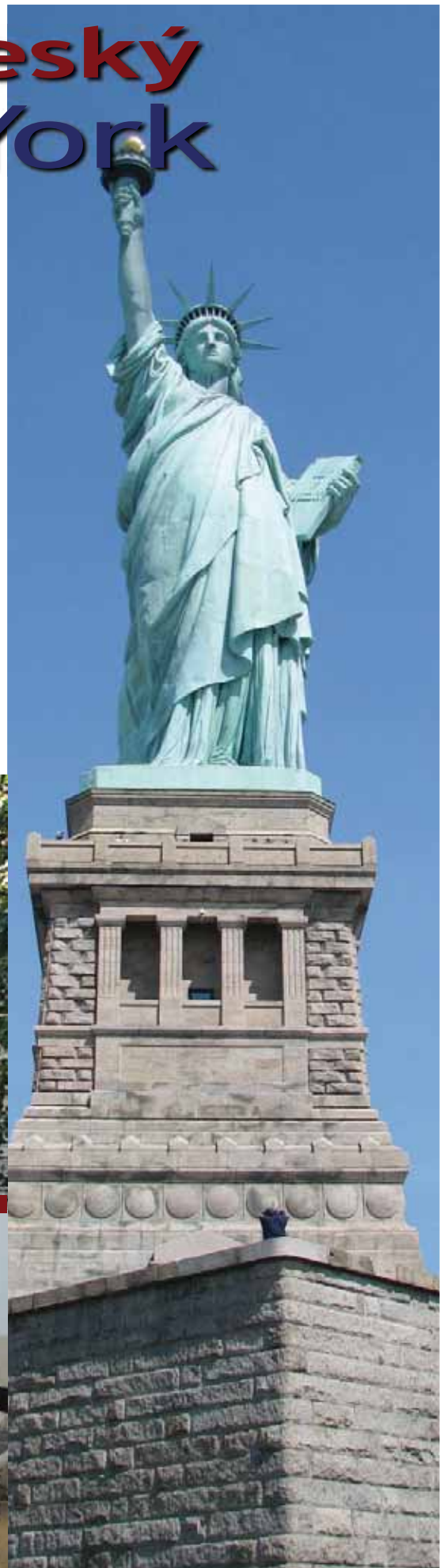
Konferencie českých a slovenských podnikateľiek sa už stali tradíciou. Prvýkrát sa však dámy vydali odvážne za hranice Česka a Slovenska - a hneď do srdca New Yorku, na Manhattan. V Českom národnom dome (Czech National Hall), nedávno nádherne rekonštruovanom na náklady českého štátu, sa 21.-22. mája uskutočnila konferencia „Žena - tvorivá osobnosť tretieho tisícročia“, ktorú ozdobili aj osobnosti ako krasokorčuľiarika Ája Vrzáňová, Sonja Baťa, manželka zosnulého podnikateľa Tomáša J. Baťu, či Teresa Heinz Kerry, dedička firmy Heinz a manželka senátora Johna Kerryho, bývalého kandidáta na prezidenta USA. Sprievodné programy, predovšetkým festival Femina Film, sa začali už o dva dni skôr, 19. mája. Celkovo sa na konferencii zúčastnilo 71 českých a 23 slovenských podnikateľiek a päťdesiatka podnikateľiek z USA, Kanady, Brazílie, Ekvádoru, Peru, Belgicka, Írska a Kene. Práve v Keni sa bude o dva roky konať ďalšie pokračovanie tohto podujatia.

Medzi partnerov konferencie, konanej pod záštitou ministrov zahraničných vecí SR a ČR, sa zaradili aj Svetové združenie Slovákov v zahraničí a Slovensko-český klub.

Úvodné prejavy predniesli za organizátorky Olga Girstlová a Elvíra Chadimová, ďalej veľvyslanci ČR a SR v USA Petr Kolář a Peter Burian, štátna tajomníčka MZV SR Diana Štrofová, námestníčka ministra zahraničných vecí ČR Helena Bambasová a autor tohto článku ako predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí. „V zahraničí naozaj pôsobí celý rad veľmi úspešných slovenských podnikateľiek a Svetové združenie Slovákov v zahraničí nielen menuje úspešné ženy spolu s mužmi do svojho čestného grémia, ale chce aj iniciovať podľa českého vzoru vytvorenie vyznamenania Úspešná slovenská žena vo svete,“ zaznelo na záver príhovoru. Medzi rečníkmi nechýbali veľvyslanec ČR pri OSN v New Yorku Martin Palouš, česká veľvyslankyňa v Keni Margita Fuchsová, poslankyňa NR SR a nedávna

ČESKÝ NÁRODNÝ DOM VYUŽÍVAJÚ AJ SLOVÁC

TU STÁLI DVOJÍČKY

VOLEJBAL POČAS OBEDŇAJŠEJ PAUZY

kandidátka na post prezidentky Iveta Radičová a mnoho ďalších.

Je asi typické pre ženy, že mottom konferencie bola otázka. "Ako môžu ženy - podnikateľky pomôcť čeliť globálnej kríze?" Odpovede ponúkali mnohí rečníci v panelových diskusiách. Jedna z nich bola zameraná na "Green Economy". Panel "Nové technológie v globálnej ekonomike" moderovala bývalá ministerka informatiky ČR Dana Běrová. Ďalšie diskusné bloky boli zamerané na prístup a podmienky k ženskému podnikaniu vo svete, úlohu ženských firiem v globálnej ekonomike, podporu podnikania a Fair Trade a rozdielom v podnikaní v súkromnej a neziskovej sfére. Bol vytvorený priestor na prezentáciu investičnej klímy na Slovensku, ktorú pripravili zástupkyňa Generálneho konzulátu SR v New Yorku Eva Jurínová v spolupráci s obchodnou radkyňou Zuzanou Andreánskou. Finále konferencie patrilo tradičnej téme, ktorá sa ako jediná opakuje na každej konferencii: ako nájsť rovnováhu medzi profesným a osobným životom, kde vystúpila aj dôstojníčka americkej armády, ktorá sa narodila na Slovensku, Eva Strelka Jenkins. Rokovalo sa výhradne po anglicky.

Na generálnom konzuláte SR v New Yorku sa uskutočnilo za účasti štátnej tajomníčky MZV

SR Diany Štrofovej, veľvyslancu Petra Buriana a generálneho konzula Igora Pokojného aj stretnutie predsedu Svetového združenia Slovákov v zahraničí so zástupcami krajanských organizácií v USA - Slovenskej ligy v Amerike, Slovensko-amerického kultúrneho centra v New Yorku, časopisu Slovákov v Amerike a ďalších. Prítomní boli aj obaja zástupcovia Amerických Slovákov vo vrcholných orgánoch SZSZ - člen Výkonného výboru a predseda Čestného grémia Ján Holý s manželkou Ninou, tajomníčkou Slovenskej ligy v Amerike, a člen Generálnej rady Milan Čuba. Hovorilo sa najmä o pripravovanom nekódovanom blokovaní vysielaní Slovenskej televízie pre Slovákov v zahraničí, o zhromažďovaní a archivovaní kultúrneho dedičstva, možnostiach volieb zo zahraničia, grantovom systéme, ale aj o spolupráci v rámci organizácie Európania vo svete, štokholmské zasadnutie ktorej sa konalo krátko pred newyorským stretnutím. SZSZ požiadalo štátnu tajomníčku MZV SR o podporu na úrovni EÚ v rámci diskusie o vytvorení portfólia starostlivosti o Európanov vo svete.

A čo New York? V tom sa zdanlivo nejaká tá konferencia stratí. Dokonca aj mnoho tisíc krajanov. A predseda - videl som, že Česi a Slováci, a to viac Česi a Slovenky, sa v ňom nestratia...

Eurofestivaly aj slovenské

České predsedníctvo v Rade Európskej únie priviedlo do ČR aj niekoľko ministeriád, čo je jazykový novotvar, skrátene pomenújúci stretnutie ministrov daného rezortu zo všetkých členských krajín EÚ. Pri ministeriádach sa konali aj eurofestivaly, kultúrne festivaly pre obyvateľov miest, kde sa stretnutia uskutočnili. Zlín, kde bol eurofestival menší, keďže počasie ešte podujatiam pod holým nebom neprialo, a potom už naplno České Budějovice, Mariánské Lázně, Litoměřice a Brno. Na základe výzvy českého ministerstva zahraničných vecí a Zastúpenia Európskej komisie v ČR, adresovanej veľvyslancovi SR v ČR Petrovi Brňovi, vznikol plán predstaviť na eurofestivaloch aj slovenskú kultúru. V spolupráci so Slovenským inštitútom v Prahe to s podporou Ministerstva kultúry SR zabezpečil Slovensko-český klub. Možnosti turizmu na prehliadkach predstavila Slovenská agentúra cestovného ruchu.

Slovensko bolo teda na Eurofestivaloch viac než dôstojne zastúpené - od Českých Budějovic až po Brno. V juhočeskej metropole bola hlavnou hviezdou slovenská kapela No Name, ktorá je v Česku vari ešte populárnejšia než na Slovensku. Muzikanti z Košíc nastúpili na záver programu po Anete Langerovej a zaznamenali mimoriadny úspech.

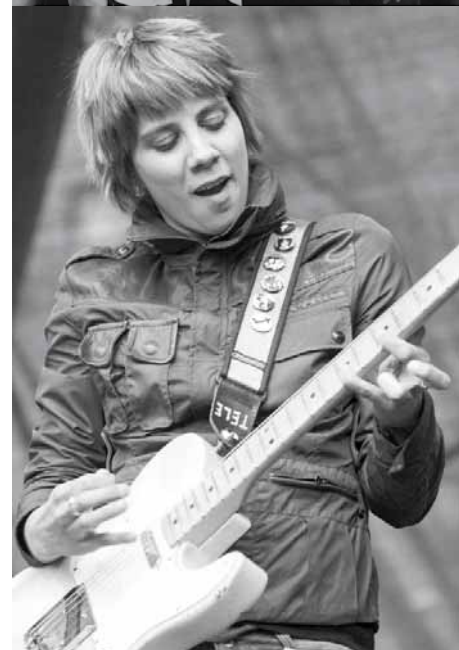
Brno bolo v každom zmysle vyvrcholením seriálu. Eurofestival tam doplnil stretnutie ministrov poľnohospodárstva a rybolovu európskej dvadsaťsedmičky.

Na hlavnom pódiu sa konal program od rána do večera, za tento čas ho zhladlo podľa odhadu organizátorov asi 25 tisíc ľudí. Slovenská operná speváčka, sólistka Národného divadla v Prahe Lívia Ághová vystúpila v rámci koncertnej šnúry skupín, Mako!Mako, Navigators, MIG 21, ako aj

sólistov Moniky Bagarovej, Josefa Vágnera a Anety Langerovej. Nechýbali ani vystúpenia folklórnych súborov, medzi nimi aj Lýcea Grékyň, či živé vydanie televíznej súťaže Za školou. V stane Európskej komisie sa konali prednášky pre školy, vedené odborníkmi na problematiku EÚ. Svoje stany mali aj vybrané členské krajiny EÚ, medzi nimi samozrejme aj Slovensko. Špeciálny program bol pripravený pre deti, ktoré mohli vyskúšať trampolínu a zabávali ich aj klauni.

Ľudí neustále pribúdalo a záverečný koncert MIG 21 videlo zhruba päť tisíc poslucháčov. Medzi Brňanmi a navštevníkmi z okolia sa objavili aj turisti a členovia delegácií krajín EÚ. Eurofestivaly boli naozaj „euro“. A boli tak trochu aj slovenské, čo nepochybne podčiarklo úroveň česko-slovenských vzťahov.

Vladimír Skalský

SLOVENSKÝ STÁNOK, KRÁLOVSTVO ZÁSTUPKYNE SACR V PRAHE KLÁRY BADINKOVEJ

LÍVIA ÁGHOVÁ A JEJ SLOVENSKÉ A ČESKÉ PIESNE

Po voľbách a pred voľbami

Konkrétne mám na mysli voľby v Česku, hoci sa časť mojich európskych úvah týka Československa, a teda aj Slovenska, ba i ďalších krajín. Nielen české voľby do Európskeho parlamentu (EP) potvrdili, že k zastúpeniu na európskej úrovni sú občania členských štátov väčšinou rezervovaní a z hľadiska svojich - a znovu nielen - národných a ba i občianskych záujmov ich príliš vážne neberú. To, podľa účasti na voľbách, platí o občanoch členských štátov Európskej únie (EÚ) všeobecne - iba tam, kde zúčastniť sa na voľbách je zákonom určenou povinnosťou. Napríklad v Belgicku prišiel k urnám výrazne vyšší podiel voličov než priemer, ktorý sa pohybuje okolo štyridsiatky. Česko sa umiestnilo hlboko v dolnej polovici, Slovensko dokonca na úplnom konci.

Nemienim sa zaoberať výsledkami a vzájomnými vzťahmi jednotlivých strán; osobnosťami ich predstaviteľov iba pokiaľ sami, alebo ich vzťahy medzi sebou výrazne ovplyvnili výsledok volieb. Skôr som mal za cieľ zamyslieť sa nad príčinami tejto európskej alienácie, teda odcudzenia, predovšetkým doma. Čiastočne to platí i o krajinách donedávna komunistických, kde, dá sa predpokladať, väčšina občanov po účasti vo veľkom, slobodnom celku európskych štátov viac-menej túžila.

Prvou a domnievam sa, že hlavnou príčinou tohto stavu je skutočnosť, že Brusel, ani Štrasburg väčšina Európanov nepovažuje za centrum, kde sa rozhoduje o ich bezprostredných spoločenských záujmoch, že nemajú s dňami v týchto politických centrách Európy priamy a trvalý kontakt. Pravda je, že im odtiaľ chýba nielen živý kontakt, ale aj pravidelné informácie. V EP nefungujú poslanci, zvolení v členských štátoch, ako reprezentanti občanov, ktorí ich zvolili, ba dokonca ani ako zástupcovia strán, za ktoré kandidovali. Namiesto toho reprezentujú akési anonymné uskupenia, vydávajúce sa za európske politické strany - pravicové, ľavicové a bohvie aké. Sú tu aj poslanci, takzvaní nezávislí, väčšinou však závislí predovšetkým od slušných európskych príjmov a od možnosti zisku vplyvu a kontaktov, ktoré umožňujú budovať existenciu aj mimo EP. O čom sa v EP rokuje a aké sú výsledky rokovaní, sa občan väčšinou ani nedozvie. Povinnosť zverejňovať čokoľvek parlament Európy nemá, hlasovať, často úspešne, o nezverejňovaní (čítaj utajení), možno o čomkoľvek.

Nedostatok informácií spôsobujú samotní politici, ale i žurnalisti, ktorí sa väčšinou ani nenamáhajú zháňať a šíriť nejaké informácie; pár klebiet je zaujímavejších a ľahšie ich obstarajú. V politickej žurnalistike sa tak postupne udomáča akási bulvárna politická pornografia. Niektorí európski politici trpia megalomániou, iní komplexom menejcennosti, a oba komplexy sa môžu v osobnostiach aj kombinovať. V takých prípadoch človek niekedy stráca diplomatickú zdŕzanlivosť, ba aj prostý spoločenský bontón, čo sme mohli pozorovať napríklad počas prijatia delegácie EP českým prezidentom Klausom nielen zo strany vodcu zelenej frakcie Cohna-Bendita (prezývaného Kohn-Bandit), ale aj donedávna predsedu EP Pötteringa, dlhoročného reprezentanta nemeckej CDU.

Zatiaľ si EÚ a jej parlament postupne privlastňujú čoraz väčšiu moc, čoraz viac ovplyvňujú životy Európanov, ktorí si to akosi ani neuvedomujú. Trúfam si tvrdiť, že to do istej miery platí aj o krajinách, ktoré nie sú členmi Únie. Prejavuje sa to stále viac, než vďaka informačnej technológii a zrýchleniu a zintenzívneniu dopravy pokračuje globalizácia.

Vyššie zmienené moc a vplyv EÚ sú pre občanov členských krajín nesmierne dôležité a nezaujímajú o európske záležitosti je tým nepochopiteľnejší. Potvrdili to udalosti posledného polroka, keď na Česko padol lós predsedania Rade únie a napriek domácim politickým škriepkam o ničom, pred oči občanov vstúpili malé politické osobnosti vystatujúce sa údajnými zásluhami o celú Európu. Ako keby spory medzi Ruskom a Ukrajinou a s nimi súvisiace problémy celej Európy v zásobovaní plynom boli závislé od českého predsedníctva, a nie od Rady EÚ. Vyskytli sa aj iné chúlolistivé problémy, niektoré tiež súvisiace so zásobovaním EÚ energiou, napríklad spojenectvo s Gruzínskom a postoj EÚ v jeho konflikte s Ruskom. Ani pri vzniku samostatného Kosova pod protektorátom USA a EÚ sa európska politika nevyznačovala - o českej, na akomsi údajnom čele únie, ani nehovoriac.

Nejeden nedostatok, ktorý pociťujeme ako európsky, je ale skôr český. Česká - a predtým československá - diplomacia sa napríklad doteraz nebola schopná vyrovnat' s problematikou spojenou s odsunom a čiastočným vyhnaním bývalých občanov ČSR nemeckej národnosti po druhej svetovej vojne. Aj napriek snahám ČSSD (bol som pri tom) sa to jednoznačne nepodarilo Česko-nemeckou deklaráciou, uzavretou vládou Václava Klause, a následky to nesie podnes. Nemecká Kresťansko-demokratická únia CDU to v bode 5 svojho programu pred voľbami do EP deklaruje. Hovorí sa tam o „vyhnancoch z domoviny“, ktorí by mali byť mostom pri spolupráci „... s východnými susednými štátmi...“ aj o „práve na domovinu“, ktoré by malo byť uznané. Podotýkam, že definícia takého práva z hľadiska medzinárodno-právneho neexistuje, že z hľadiska práva európskeho má každý občan členskej krajiny právo usadiť sa v ktorejkoľvek inej a že konečne také právo nie je ani predmetom Česko-nemeckej deklarácie.

Vyššie uvedená problematika sa dotýka takisto aj Slovenska a Poľska a s ohľadom na pribúdajúcu účasť

malých nacionalistických skupín v EP aj Maďarska, Rumunska, v budúcnosti azda aj Ukrajiny, Srbska, Chorvátska a ďalších štátov. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že EÚ problémy z minulosti členských krajín nerieši. Ale istota neexistuje. Taký všeobecný výnos by musel pochádzať od Európskeho súdu v Luxemburgu, na ktorý sa zatiaľ vo veci nik neobrátil. EP to sotva vyrieši, tam sú silné strany a štáty, ktoré doma s podporou „vyhnancov“ počítajú.

Nedávne referendum v Írskej republike zamietajúce tzv. Lisabonskú zmluvu (s malými obmenami neprijatý návrh euroústavy), ktorým si milión Írov vynútilo výnimky zo zmluvy (týkajúce sa neutrality, daní, potratov a reprezentácie v Európskej komisii) dokazuje, že existujú situácie, keď aj malé štáty môžu v EÚ pre seba presadiť rešpekt. Takých situácií nie je veľa a nie sú časté; treba ich vedieť využiť. Česká diplomacia sa ani v rámci „českého predsedníctva“ o nič podobné ani nepokúsila. Hoci... zatiaľ nie je všetko stratené.

Skutočnosťou totiž je, že český ani poľský prezident doteraz „Lisabon“ nepodpísali, nemecký ústavný súd ho doteraz neschválil a český ho možno ešte bude schvaľovať. No a na budúci rok budú všeobecné voľby v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska. Ak v nich vyhrá konzervatívna strana, je možné, že vyhlási o „Lisabone“ referendum. To by s veľkou pravdepodobnosťou „Lisabon“ pochovalo.

No a ak začnú médiá u nás vecne a pravdivo referovať o dňaní v EÚ, hádam aj záujem občanov vzrastie. Zvlášť, keď sa dozvedia, že realizmus nie je skepticizmus a prezidentov patriotizmus nie je nacionalizmus. A hlavne: ak aj české politické strany, vrátane tých dvoch veľkých, pochopia, že majú v Európe aj spoločný záujem. Ak nebudú tárať o tom, kto zhodil českú vládu vprostred európskeho predsedníctva (nemilujem Paroubka, ale bez pomoci prebehlíkov z ODS a vyhodencov od Zelených by to nikdy nedokázal a v Európe ani vo svete to Česku naozaj neuškodilo). A ak do európskych volieb pôjdu s európskou kampaňou namiesto kampane k ďalším - českým - voľbám. Tým záujmom, spoločným aj so Slovenskom, Poľskom a ďalšími, záujmom občanov ČR, bez ohľadu na to, koho volia, sú dobré susedské vzťahy - aj s Nemeckom. Prostredníctvom nepochybných, nie pochybných mostov.

Edon T. Lánský

Do epochy Europa Musicalis

V záplave kvetov a neodolateľných vôní vstúpila do júnových dní chýrna hudobná metropola východných Čiech - Smetanova Litomyšľ. Počas svojho blahodarného kultúrneho rozvoja ponúka hrst' nových ume-

ré prechádzali jeho dejinami a ojedinelým životom. Všetko, čo nás tu obklopuje, prinášalo totiž prospech a nedocentiteľné hodnoty jednotlivcom i celému národnému spoločenstvu.

leckých zážitkov, ktoré zdobia toto pamätané historické prostredie už celé storočia, vyvolávajú v každom obyvateľovi aj v náhodnom návštevníkovi takmer posvätné dojmy a úctu k vzácnym okamihom, kto-

Tento rok mesto so znakom zlatej laliev oslavuje už 750. výročie svojho povýšenia na kráľovské sídlo so všetkými privilégiami a výsadnými prvkami. To, čo ho dnes v kultúrnom svete najviac šľachtí, patrí

tunajšiemu rodákovi, hudobnému skladateľovi Bedřichovi Smetanovi. Od jeho narodenia nás tento rok delí 185 rokov a od smrti 125 rokov. Spoločne s týmto národným bardom si hudobný svet pripomenie jubileá hudobných majstrov Haydna, Händela, F. X. Richtera a Mendelssohna-Bartholdyho. Celá táto európska hudobná plejáda bude defilovať na súčasnom festivale Smetanova Litomyšľ. Okrem Bedřicha Smetanu a Bohuslava Martinů predstaví ich dielo a interpretov ako prínos Českej republiky do medzinárodného komplexu Europa Musicalis, ktorým vrcholí naše predsedníctvo v Európskej únii.

Vďaka svojmu výnimočnému politickému a umeleckému zaradeniu, stáva sa Litomyšľ po rokoch pevne zakotveným medzinárodným hudobným festivalom, ktorý konkuruje najslávnejším svetovým strediskám svojho druhu nielen v Európe, ale i na ostatných svetadieloch. Tvorcovia a usporiadatelia Smetanovej Litomyšle sa vďaka tejto jedinečnosti v domácej dramaturgii mnohostranne na to pripravili. Opierajú sa o skúsenosti a na tomto hudobnom stretnutí prezentujú naše operné domy a popredných umelcov, orchestrálne a komorné súbory, inscenácie ústredných a oblastných telies. Nové, originálne diela zastupujú starší i mladí koncertní umelci (Jiří Pavlica, Zuzana Lapčíková, Aleš Březina, Jiří Teml), hostujúci slovenskí účastníci (Ondrej Lenárd, Eva Garajová), baletné skupiny z Prahy a Brna, najúspešnejšie orchestrálne a zborové telesá, vynikajúci sólisti (Magdalena Kožená), detské súbory... Europa Musicalis je vítaným experimentom. Jeho pokračovanie bude vždy s nadšením.

Jiří Vitula

Piaty raz majstrom Európy

Slovenský reprezentant Adam Cibula sa v srbskom Novom Sade stal piatykrát majstrom Európy v kulturistike. Štyridsaťštyriročný Róm z Hnúšte triumfoval úplne jasne v kategórii do 65 kg a potvrdil pozíciu najúspešnejšieho Slováka na kontinentálnom šampionáte, keďže v zbierke má okrem piatich zlatých (1993, 1994, 2004, 2006, 2009) aj 2 strieborné medaily (1998, 2007).

„Adam sa ukázal vo výbornej forme, bol jednoznačne najlepší a bral by medailu aj na svetovom šampionáte. Spoločná príprava, do ktorej sme sa pustili v januári, priniesla ovocie,“ uviedol Cibulov tréner a manažér Dušan Ďubek. Cibula sa vrátil do reprezentačného tímu po takmer dvojročnej prestávke, keď ho na jeseň pre prerušenie prípravy na MS vedenie SAKFST vyradilo z národného kola...

Adam Cibula sa už dnes môže nerušene začať pripravovať na novembrové majstrovstvá sveta. Finančné krytie prípravy na MS zabezpečí rimavskosobotská spoločnosť Empora Capital a.s., čo pre Rimava.sk potvrdil prezident tejto spoločnosti Ladislav Sedmák. „Mali sme dve podmienky, úspech na ME a Adamov profesionálny prístup k príprave na MS,“ uzavrel Sedmák. Dušan Ďubek naordinoval svojmu zverencovi ľahký mesačný tréning. „Od polovice júla, do septembra začneme s objemovou prípravou a od 1. októbra začne špeciálna príprava na MS,“ povedal Ďubek.

Slovensko ťahá medailovú šnúru na kontinentálnom šampionáte nepretržite už od roku 2000. Adam Cibula je jednoznačne najúspešnejším Slovákom na ME kulturistov s 5 zlatými a 2 striebornými medailami. Za ním nasledujú Štefan Havlík (2 - 0 - 1), Igor Kočíš (2 - 0 - 0), Andrej Mozoláni (2 - 0 - 0), Michal Hlinka (1 - 2 - 0), Peter Tatarka (1 - 2 - 0), Vladimír Krištof (1 - 1 - 0) a Vladimír Flimel (1 - 0 - 0). V klasickej kulturistike obsahuje slovenská zbierka z ME 3 zlaté a 3 strieborné medaily, najúspešnejším pretekárom je Ľuboš Maliňák s bilanciou 2-2-0.

(si)

Skúsenosti z takmer ročného vyučovacieho procesu na Súkromnom osemročnom gymnáziu Zefyrina Jimenéza Mallu pre rómske deti v Kremnici ukázali, že rozvíjať projekt vzdelávania pre nadané rómske deti má zmysel. Podľa riaditeľa školy Jána Hera väčšina detí objavila túžbu učiť sa.

„Celkovo sa veľmi dobre s nimi pracuje a osvedčilo sa nám už v minulosti, že je veľmi dobrá kombinácia školy s internátom,“ dodal bývalý generálny riaditeľ sekcie regionálneho školstva na ministerstve školstva a zástupca SR v expertnej komisii Rady Európy pre Rómov a kočovníkov v Štrasburgu Ján Hero.

Kremničky projekt súkromného gymnázia pre rómske deti, ktorý nadviazal po minuloročnom zániku Gándhiho školy v Lučenci na realizovaný vlastný model internátnej základnej školy, zaznamenal v priebehu školského roka nielen pozitíva, ale ako potvrdila zástupkyňa riaditeľky školy Jana Tomová zo združenia eMKlub Kremnica, skúsenosti sú rôzne. „V samotnej Kremnici nás už akceptujú, ale stretli sme sa tiež so závisťou či nepochopením myšlienky,“ dodala Jana Tomová. Pritom škola nedisponuje atraktívnymi priestormi, ale prostredníctvom vlastných aktivít personálu majú žiaci k dispozícii moderne vybavené učebne, priestory na oddych a dokonca aj cukráreň. „U nás je celodenný výchovný systém a tomu zodpovedá tiež vybavenie a prístup pedagógov. Stáva sa nám, že naše deti sa domáhajú chodiť do školy aj počas víkendov a voľných dní,“ uviedla možno prekvapujúcu informáciu Jana Tomová.

Rómske gymnázium

Škola v Kremnici je určená nielen pre rómske deti, z osemnástich žiakov tohtoročnej gymnaziálnej primy je šesť Nerómov. „Aj keď budujeme školu národnostného typu a žiaci majú vo vzdelávacom programe výučbu rómčiny, predmety sa vyučujú v slovenčine a deti sa naučia konverzovať tiež v cudzom jazyku,“ doplnil informácie Ján Hero, ktorý na svojej hodine v jazykovej učebni zadával úlohy žiakom v troch rečiach - po slovensky, po rómsky a po anglicky. Súčasťou výchovného procesu je tiež zvládnutie hry na niektorom z hudobných nástrojov a pedagógovia vytvárajú podmienky na rozvoj talentu detí aj v iných oblastiach.

Podľa Jána Hera výhodou tohto modelu je spojenie existujúcich projektov súkromnej rómskej materskej a základnej školy s centrom voľného času, ktoré umožňuje naplniť pedagógom potrebné platové úväzky. „Vzhľadom na nízky počet žiakov na gymnáziu súčasné normatíva nestačia finančne pokryť vyučovací proces,“ doplnil riaditeľ školy, ktorý tiež uviedol, že vysoké náklady vyžaduje aj režia na internáte, kde je ubytovaných dvanásť žiakov a doprava detí do rodín. Desiat žiakov pochádza z okresu Bardejov a bez pomoci ministerstva školstva aj iných inštitúcií by nemohli realizáciu projektu bilancovať v Kremnici ako úspešnú. (ta)

Pred dvadsiatimi rokmi, 8. júna 1989, popravili v Bratislave Štefana Sviteka. Bol posledným popraveným človekom na území bývalého Československa, ktorého odsúdili na trest smrti.

Posledná poprava

Muža, narodeného 23. januára 1960 v Podbrezovej v okrese Brezno, na absolútny trest za trojnásobnú, mimoriadne beštiálnu vraždu, odsúdil Krajský súd v Banskej Bystrici. Už pred posledným zločinom súd tohto recidivistu viackrát poslal do väzenia, prežil v ňom vyše osem rokov.

V Československu bol trest smrti zákonný až do jeho zrušenia v roku 1990. Jeho zrušenie akceptovali aj Slovensko a Česko ako nástupnícke štáty a trest smrti v nich nie je legálny. Najvyšším možným trestom je trest doživotný.

„Pojednávanie s obžalovaným Štefanom Svitekom sa pred päťčlenným senátom na bansko-bystrickom Krajskom súde začalo 24. mája 1988. Z trojnásobné-

ho trestného činu vraždy ho uznal vinným 30. mája 1988 a uložil mu úhrnný trest smrti. Voči rozsudku sa Svitek odvolal, avšak vtedajší Najvyšší súd Slovenskej socialistickej republiky svojím uznesením z 18. augusta 1988 jeho odvolanie zamietol ako nie dôvodné,“ informovala hovorkyňa bansko-bystrického Krajského súdu Nina Spurná.

Dodala, že rozsudok, ktorým bol Svitekovi uložený trest smrti, nadobudol právoplatnosť uznesením NS SSR. V zmysle ustanovení Trestného poriadku, keď

nadobudol rozsudok, ktorým bol uložený trest smrti, právoplatnosť, predložil predseda senátu súdu, ktorý vo veci rozhodoval v prvom stupni, bez odkladu spisu na prieskumné konanie Najvyššiemu súdu Československej socialistickej republiky. Ten preskúmal zákonnosť rozsudku a konanie, ktoré mu predchádzalo. Jeho uznesením z 15. decembra 1988 nadobudla vykonateľnosť rozsudku právoplatnosť.

Svitek bol ženatý, jeho manželka mala z prvého manželstva dcéru, s ním tiež jednu dcéru a spolu čakali ďalšie dieťa. V osudný deň 30. októbra 1987 od rána popíjal a po práci v lese sa zastavil v krčme. Po tom, ako sa asi o jedenástej večer vrátil domov, manželka sa aj s deťmi pred agresívnym manželom zamkla v spálni. Keď búchal na dvere, povedala mu, aby išiel tam, kde bol dovtedy.

Pravdepodobne to v ňom vyvolalo záchvat zúrivosti a odbehol po sekeru, ktorou vylomil dvere. Manželke následne sekerou viackrát zaťal do hlavy a krku. Keď sa zobudili štvor- a šesťročná dievčatka, rozsekol hlavy aj im.

Navyše sa u neho prejavila sexuálna úchylka, sadomasochizmus a zoofília. Všetky telá vyzliekol, manželku znásilnil, sekerou a nožom jej otvoril hrudník a vybral ešte živý plod, ktorý rozrezal žiletkou. Takisto pohlavne zneužil a vypitval aj dievčatka.

Po čine ušiel do Čierneho Balogu a v bývalom rodiovskom dome sa údajne pokúsil o samovraždu obešením. V ňom ho dva dni po vraždách zadržali policajti. (ta)

Dve ostatné knihy Slovensko-českého klubu „Homo politicus“ od Ľubomíra Feldeka a „Fejtóny. Slovenský perom pri Vltave“ Olgy Feldekovej, Nade Vokušovej, Ľubomíra Feldeka a Mariána Vaneka sa na konci mája slávnostne predstavili aj bratislavskému publiku. A to v naozaj veľmi pekných a milých priestoroch letnej čítárne U červeného raka pod Michalským mostom, ktorá patrí Mestskej knižnici v Bratislave, teda priamo v srdci hlavného mesta Slovenska. Čítáreň, v ktorej sa nepochybne vždy príjemne zoznamuje s literatúrou v slnečnými paprskami zaliatej záhrade, je i historicky známym miestom. Je umiestnená v bývalej obrannej priekope mesta zo 14. storočia, ktorá neskôr slúžila aj ako vodná priekopa. Čítáreň obklopujú pozostatky bývalého stredovekého opevnenia, ktorého súčasťou je i most zo 17. storočia. Aj na ňom sa často zhlukujú diváci, ak ich zaujme kul-

PIESNE KATKY FELDEKOVEJ PRÍJEMNE SPREVÁDZALI ROZPRÁVANIE AUTOROV

Stretnutie pod Michalským mostom

túrna akcia počas prechádzky starými bratislavskými uličkami. Nie inak tomu bolo aj na tejto prezentácii. Slniečko jej síce nebolo priveľmi naklonené, ba dážd' akoby celý čas visel za nohu nad záhradou a účinkujúcimi, ale úctivo sa zdržal svojich prejavov a pršať začalo až pár hodín po vydarenej akcii.

Zúčastnili sa na nej všetci protagonisti kníh (až na Mariána Vaneka, ktorému neodkladné rodinné povinnosti zabránili na poslednú chvíľu pricestovať zo Šumavy). Besedu moderoval podpredseda Slovenského literárneho klubu Vladimír Skalský. Medzi divákmi bolo možno vidieť aj množstvo slovenských spisovateľov a ďalších ľudí pera, ktorých literárne výtvy českých Slovákov, ukážky ktorých si autori sami predčítali, naozaj zaujali. Treba povedať, že nemalú zásluhu na tom mala aj Katka Feldeková, ktorá presvedčivo zaspievala svoje šansóny, a tie tiež veru so záujmom počúvali i turisti práve sa nachádzajúci na Michalskom moste nad záhradou. Spisovateľ a dlhoročný slovenský veľvyslanec v Česku Ladislav Ballek potom knihy pokrstil privezenou vodou z Vltavy. Príjemné rozhovory, aj keď pod nebeskými chmárkami, potom pokračovali až do zotmenia. A hovoriť bolo o čom - ved' literatúra je nesmierne pestrá a vždy podnetná... Vďaka treba

vyjadriť i riaditeľovi Mestskej knižnice v Bratislave Jurajovi Šebestovi a jeho spolupracovníkom, ktorí s veľkou ochotou a precíznou organizáciou pristúpili k prezentácii. Nečudo preto, že vo výhlade sa črtá

i ďalšia spolupráca vydavateľov kníh s touto inštitúciou. Ale netreba priveľmi predbiehať a radšej si v sebe necháme doznievať zážitky z čarovného podujatia...

Nad'a Vokušová

PREDSIEDNIČKA SLOVENSKÉHO LITERÁRNEHO KLUBU OLGA FELDEKOVÁ V ROZHOVORE S EVOU KARVAŠOVOU A LADISLAVOM BALLEKOM

POCHOPITELNE SA I PODPISOVALO

NA TVÁRACH BRATISLAVSKÝCH DIVÁKOV VIDIEŤ ZÁUJEM

Nie každý možno vie, že slovo klezmer pochádza z hebrejčiny, pôvodne znamenalo hudobný nástroj a neskôr sa názov rozšíril aj na samotných hudobníkov. Vyjadruje tradíciu stredoeurópskej svetskej židovskej hudby. Repertoár tvorili najmä tanečné piesne na svadby či iné oslavy, názvy a texty piesní sú väčšinou v jidiš. Pre hudobný žáner sa slovo klezmer začalo používať až v druhej polovici 20. storočia. Popredným zástupcom tohto žánru na Slovensku a tamojšia prvá klezmerová kapela je Pressburger Klezmer Band. Táto sympatická skupina vznikla v roku 1995 a odvtedy účinkovala na mnohých koncertoch a kultúrnych podujatiach na Slovensku i po celej Európe. Klezmer si členovia kapely dotvárajú vlastnou interpretáciou, originálnymi aranžmánmi a kombinujú ho aj s iným hudobným štýlom. V ich skladbách tak nájdete aj prvky jazzu, reggae, latino, slovenského, cigánskeho a balkánskeho folklóru a tiež neraz začítate aj Orient. Pressburger Klezmer Band spolupracoval so Slovensko-českým klubom na projekte Vagón, asi nezabudneme, ako na chladnej železničnej stanici v Libni vychádzala hudobníkom s tónmi a slovami z úst aj para a ako pred pôvodnými dobyťčákmi s výstavou o holokauste zaznievalo „Joške stojí na stanici, odvezie ho vlak“. Dvakrát hrali na pozvanie klubu aj na festivale Nekonvenčný Žižkovský podzim v legendárnom pražskom Hagibore. Členom tejto skupiny sme položili niekoľko otázok. Najprv však treba predstaviť, ktorí to sú: Marta Potančoková, sólový spev, Miro Lago, klarinet a vokály, Andrej Werner, husle a vokály, Snežana Javič-Werner, akordeón a spev, Samo Alexander, kontrabas a spev, a Ján Oriško, bicie.

Nad'a Vokušová, Vladimír Skalský

Vystúpenia rozdeľujete na zahraničné a domáce, medzi tie druhé počítate slovenské i české. Napokon jeden z členov kapely v tejto chvíli v Prahe aj študuje. Cítite sa teda doma v Česko-slovenskom priestore? Vzhľadom na záber vášho repertoáru by to dokonca mohol byť priestor bývalej monarchie...

Marta: Keďže hudba nepozná hranice, často cestujeme aj mimo Slovenska. Do Česka chodíme veľmi radi. Sú tam príjemné kluby a veľa dobrých festivalov. A máme tam aj svojich fanúšikov. Veľa a radi cestujeme aj do Poľska. Trocha iné je, keď vycestujeme úplne do neznáma (Španielsko, Francúzsko, Argentína...) a nevieme dopredu, ako nás publikum prijme.

Samo: Pôvod repertoáru je väčšinou mimo bývalého Česko-Slovenska, Rakúsko-Uhorská monarchia by asi pokryla o niečo viac piesní, ale aj tak je ich veľa z Ukrajiny, Poľska, Rumunska, Srbska, Macedónska, USA a podobne.

Paľo: V Prahe študuje náš bývalý bubeník. Hudba, ktorú hráme, je viazaná na širší geografický priestor ako Slovensko alebo okolité krajiny. Súvisí to s aškenázkou židovskou kultúrou, ktorá je rozšírená skoro v celej Európe. Je mi v tejto súvislosti bližšie uvažovanie v intenciách bývalej monarchie, ako Česko-Slovenska, aj keď, samozrejme, v Česku hrávame často a cítime sa tu ako doma. Podobne aj v Poľsku. Škoda, že nás „skoro ako vlastných“ neberú aj v Rakúsku či Maďarsku. Rivalita predsa len funguje aj v týchto kruhoch...

Andrej: Osobne sa mi (a asi aj zvyšku kapely) ťažko nazývajú Čechy zahraničím. V česko-slovenskom priestore sa teda skutočne cítime doma. „Domov“ klezmeru je oblasť strednej a východnej Európy od Pobaltia, cez Rusko a Bielorusko, Poľsko, Ukrajinu, východné Slovensko, Maďarsko, Rumunsko a Moldavsko. Takže určite aj časť priestoru bývalej monarchie bola svedkom hudby, ktorú hráme.

Miro: Prirodzene považujeme Čechy za náš druhý domov. Všetci sme vyrastali v spoločnom štáte, máme veľa priateľov z Česka a nemáme jazykovú a ani inú bariéru. V Prahe máme vlastne až troch bývalých členov kapely, dvaja tam pracujú a jeden študuje. Vzhľadom na históriu klezmeru je tento priestor ešte väčší ako bývalá monarchia.

Ako si spomínate na vystúpenia v spolupráci so Slovensko-českým klubom - teda na spev v mraze v rámci Projektu Vagón a koncerty v Hagibore?

Miro: Projekt Vagón sme otvárali našim vystúpením

nielen v Prahe, ale aj na Slovensku v Poprade. Koncerty s tematikou Holokaustu sú pre nás vždy výnimočné. Spomienky na smutnú históriu často otvoria ťažko zodpovedateľné otázky: Ako a prečo sa niečo takéto mohlo stať?

Samo: Koncerty v Hagibore boli pre nás pamätné, lebo nám ochoreli dvaja členovia kapely a organizátor Jiří Hošek - slávny sólový violončelista - nás nahovoril, aby sme aj tak prišli a odohral s nami na akordeóne tri koncerty (jeden v Baráčnickej Rychte). Bolo to zábavné.

Paľo: Spomienky sú veľmi milé, ten mráz stál za to, ale hlavne si tiež spomínam na pána Jiřího Hoška, renomovaného violončelistu a organizátora festivalu Nekonvenčný Žižkovský podzim, v rámci ktorého sa koncert v pražskom Hagibore konal. Pán Hošek sa prejavil ako správny „klezmer“, čiže muzikant.

Aké máte najbližšie plány? Prezradte čosi o plánovanej ceste do Argentíny...

Andrej: Najbližšie máme „tradičné“ letné, najmä festivalové koncerty v Čechách a na Slovensku (čiže doma), okrem toho sa chystáme do Maďarska a ako ste už naznačili, v novembri do Argentíny na druhý ročník medzinárodného festivalu KlezFiesta v Buenos Aires, kde odohráme viacero koncertov. Tešíme sa!

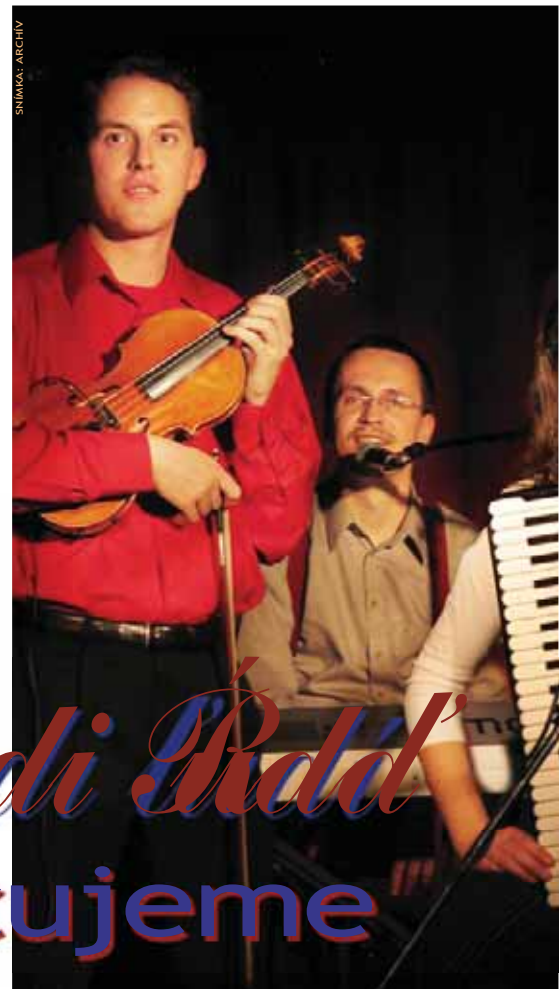
Snežana: Všetci sa do Argentíny naozaj veľmi tešíme. Aj keď musím sa priznať, že z dlhého letu mam veľký strach (všeobecne sa bojím lietat'). Ale do novembra máme čas pripraviť sa, myslieť iba na to dobré, čo nás tam čaká. Budeme koncertovať,

ale budeme mať aj čas pozrieť si okolie. Možno, že sa mi podarí kúpiť aj nejaký pekný akordeón!

Miro: Naším dlhodobým cieľom je nahráť nové CD. Zatiaľ pripravujeme skladby. Dostali sme tiež ponuku skomponovať a nahráť hudbu do divadelného predstavenia činohry SND „Herodes a Herodias“. Naozaj veľmi nás teší, že sa nám tento rok podarí dostať na klezmerový festival KlezFiesta v Buenos Aires. Vďaka podpore Ministerstva kultúry SR a Stredoeurópskej nadácii tak budeme môcť prezentovať Slovensko a našu hudbu v Argentíne.

Aké sú vaše muzikantské sny?

Samo: Ďalej sa hudobne vyvíjať, nestáť na mieste, ale napriek tomu zostať ľuďom prístupnými a dokázať ich napríklad aj roztancovať.

Radi Radi
roztancujeme

Andrej: Čo sa mňa týka, sú spojené predovšetkým s klezmerom a rád by som si zahral na klezmerových festivaloch v izraelskom meste Tsfat a poľskom Krakove.

Snežana: Priznám sa, že veľké sny nemám... nerozmýšľam o nich. Teším sa z každého hrania, ktoré máme, a robí mi radosť, keď vidím usmiate tváre divákov, keď vidím, že sa bavia, a že sa im naša hudba páči. Je to úžasný pocit stať na pódiu a rozdávať radosť.

Miro: Mám tri muzikantské sny. Prvým je, čo najviac sa priblížiť v hre na klarinete špičkovým klezmerovým klarinetistom. Druhým je zorganizovať klezmerový alebo world music festival v Bratislave. Tretím je prevádzkovanie klubu s reštauráciou s orientáciou na world music a klezmer scénu.

Marta: Myslím si, že ako kapela máme sny ako všetci muzikanti. Hrať stále lepšie, mať veľa spokojných poslucháčov, nahrávať nové lepšie CD, cestovať po svete, koncertovať a koncertovať...

A napokon - čo pre vás znamená vzťah k židovskej kultúre? S akými reakciami na ňu sa stretávate? Ak môžete porovnať Slovensko, Česko, prípadne iné krajiny...

Andrej: Všeobecne sa stretávame s pozitívnymi reakciami na hudbu, ktorú hráme. Sme radi, že aj takto môžeme prispieť k tolerancii medzi ľuďmi. Zaujímavé je, že niektorí ľudia si predstavujú židovskú hudbu ako smutnú a spojenú s náboženstvom, a preto sú našimi prevažne

tanečnými a veselými skladbami prekvapení. Čo sa týka publika, existujú, samozrejme, rozdiely (a to aj v rámci Slovenska). Na druhej strane, potlesk a priaznivá odozva v akejkolvek podobe sú pre nás motiváciou hrať ďalej.

Snežana: Vďaka klezmeru o židovskej kultúre viem oveľa viac. Stretávam sa z rôznymi reakciami ľudí. V Srbsku a na Slovensku ešte väčšina stále nevie, čo je klezmer. Ani sa o to nezaujíma. Bola by som rada, keby sme to nejak mohli zmeniť.

Marta: My sme sa ku klezmerovej hudbe dostali každý inou cestičkou. Nieкто ju počúval od malička a nieкто (ako napríklad aj ja) jej podľahol neskôr. Ale dnes nás spája a snažíme sa ju šíriť ďalej aj tak trochu po svojom.

Miro: Židovská kultúra je pre mňa od prvého kontaktu s ňou očarujúca. Najprv som v nej cítil exotiku, ale neskôr som ju spoznal ako prirodzenú súčasť celoeurópskej kultúry. Bola tu od nepamäti a robím všetko preto, aby tu aj naďalej zostala. Publikum prijíma naše koncerty vynikajúco. Rozdiely sú iba v spontánnosti reakcií. Niektoré národy sa radi nechajú strhnúť a tleskaním nás podporujú v každej skladbe. Iné si radšej každú skladbu najprv vypočujú a potom ju odmenia zvyčajne búrlivým potleskom. Ešte sa nám nestalo, že by nás niekde vypískali.

Paľo: Môj vzťah ako kresťana k židovskej kultúre je dlhodobý a je to téma, v ktorej stále máte čo objavovať, pričom zažívate vzostupy aj pády. Dnes už vnímam medzi ľuďmi menej predsudkov z nein-

formovanosti, ako napríklad pred desiatimi rokmi, predsa len už žijeme v otvorenejšom a kozmopolitnejšom prostredí. Dúfam, že sme k tomu aj my niečím prispeli. Česko je v tomto smere omnoho ďalej, mám pocit. U nás by bolo potrebné, aby prebehlo akési úprimné židovsko-katolícke vyrovnanie, otvorená diskusia, a to nielen na oficiálnej úrovni. To, čo sa deje, sú väčšinou len frázy. Skutočná zmena je, žiaľ, asi nereálna...

Samo: Klezmer je prepojený nielen so židovskou kultúrou odtiaľ, kde vznikol, ale aj s bežným životom. Takže našu hudbu musíme brať ako súčasť niečoho širšieho a občas aj vysvetliť kontext piesne, aby z toho publikum malo viac alebo, aby porozumelo. Občas sa stane, že sa nám zdá, že to celé ľuďom veľa nehovorí, ale väčšinou reagujú pozitívne a prijímajú energiu, ktorá ide z klezmeru. Publikum je v rôznych krajinách alebo aj regiónoch rôzne. V Česku sú ľudia podľa mňa dosť spontánni v reakciách na hudbu a nemajú problém roztancovať sa (to samozrejme závisí aj od podmienok, ktoré pripraví organizátor). V Bratislave je to trochu slabšie, ale inde na Slovensku máme niekedy veľmi temperamentné publikum. V Nemecku je klezmer veľmi populárny, ale nie je to až tak doména mladých ľudí, takže publikum si koncert v klude vypočuje, a potom pridá obrovský potlesk. Ich reakcie počas hudby až tak necítiť, ale už vieme, že oni sa v skutočnosti naozaj tešia a páči sa im to, aj keď to prejavujú nejakou kľasickejšie...

Československá scéna

Diery

**Keď som chodil do školy,
keď som už bol štvrták,
vrtalo mi čosi v hlave,
zlomilo si vrták.
Predtým mi však stihlo spraviť
do pamäti diery.
Už pesničku nedokončím,
zabudol som miery.
(Totiž – kam mieri...)**

Oblíbené pravidelné večery ČeskoSlovenskej scény pod názvom „Čomu sa smejem ja?“ sa v júni presunuli do Blues sklepa na pražskom Starom Meste. A starobylé podzemné klenby sa otriasali veľkým smiechom aj tentokrát. Rozochvievať bránice návštevníkov prišlo legendárne slovenské pesničkárske združenie **Jednofázové kvasenie** - Miloš Janoušek, Kajo Svozil a Dušan Valúch. Kedysi zakladali Slnovrat (na vysvetlenie menej informovaným: čím bol Čechom v sedemdesiatych rokoch Šafrán - Hutka, Merta, Třešňák a ďalší, tým bol Slovákom v tom istom čase Slnovrat - Valúch, Hoffman, Janoušek...) a nechcelo sa im skončiť ani keď sa tento rozpadol. Mimochodom, české vydavateľstvo Indies práve vydalo tvorbu Slnovratu na dvojcédečku. Ale to len tak bokom.

Chlapci z Jednofázového kvasenia nie sú len skvelými pesničkármi, Miloš a Dušan sa na Slovensku stihli presláviť aj knihami prózy a poézie. Jedna pražská obdivovateľka v Blues sklepe spamäti zarecitovala Dušanovi jeho slávnu básničku zo zbierky „O rafinérii a iné polobásne“:

*„Stretol som sa s Jožom,
on bol sám, ja s nožom.
Tak s pomocou božou
je dnes menej Jožov.“*

Miloš je okrem prózy (Voskové panoptikum) a básní (Vianoce v Beatleheme) autorom impozantnej, encyklopedicky obsiahlej knihy Folk na Slovensku a napísal vyčerpávajúce dejiny vychýreného maloformistického bratislavského klubu U Rolanda - kolísky to mnohých divadielok a pesničkárskeho hnutia. Kaja Svozila zase s trochou, ale naozaj len trochou nadsádzky označujú za priekopníka džezu na strednom Považí. Tri osobnosti, každá sa smeje niečomu inému a spoločne sa zabávajú len svojimi pesničkami. Miloš je vyštudovaný lekár, Dušan dlhoročný inžinier chémie v Slovnafte, Kajo

FOTO: MATEJ MICHLÍK

V Blues sklepe to kvasilo

inžinier potravinár so špecializáciou na pivo. V pražskom Pivovarskom dome, kam si kapela zašla pred koncertom na obed, Kajo hneď skontroloval mládku v tamojšom minipivovare. Pivo odobril.

Z pódia znejúce piesne Jednofázového kvasenia sú veľmi veselé (Stein-rap - Don Tačdys) a i v tých najsmutnejších nikdy nechýba spodný prúd humoru, bez ktorého, ako vedeli už starí Gréci, je každá pravda trochu podozrivá. Dušan Valúch si do Prahy priviezol aj obľúbené humoristické knižky, z ktorých s citom predčítal a klenul

kaple vynaliezavé oslie mostíky k nasledujúcim piesňam. Úryvkom zo Stopárovho sprievodcu po galaxii napríklad uviedol pieseň Stopár... Ako obľúbenú humoristickú si Dušan do Prahy prekvapivo priviezol aj knižku mladej pražskej Slovenky Violy Vyholenej-Šípivej „Krivoláká prt' je ku šťastiu (ku nešťastiu taktiež veľmi krivoláká)“, z ktorej prečítal jedno jej hlbšie zamyslenie o pozitívach ležania na brušku. Po ňom, logicky, nasledovala pieseň Spiaca žena. Veselo to kvasilo v Blues sklepe.

(dúm)

CENY LITERÁRNEHO FONDU

Sekcia pre pôvodnú tvorbu Literárneho fondu udelila koncom minulého mesiaca výročné ceny za minuloročné diela, ktorá vznikli na Slovensku.

„Odmeníme to najlepšie, čo u nás vzniklo v roku 2008,“ povedal v úvode slávnostného oceňovania predseda výboru Sekcie pre pôvodnú literatúru LF Ján Tužinský.

Cenu LF za pôvodnú literárnu tvorbu si prevzal Stanislav Štepka z Radošinského naivného divadla za hru „Niekoľko rád slovenské“. „Zaujímavé je, že Štepka sa stal laureátom tejto ceny aj v jej prvom ročníku, v roku 1994,“ povedal Peter Mišák, predseda poroty, ktorá hodnotila 71 titulov zaslaných vydavateľstvami.

Za pôvodnú tvorbu udelili prémie LF básnikom Mile Haugovej za zbierku „Miznutie anjelov“ a Emilovi Holečkovi za „Snečnice pri západe slnka“, prozaikom Júliusovi Vanovičovi za román „Kronika nepriznaného času“, Tomášovi Winklerovi za „... dlho budeme mŕtvi“ a Igorovi Gallovi za „Biele noci ATOM klubu“. Z oblasti literatúry faktu si prevzal prémie LF Ján Kudlička, ktorý s Jurajom Kuniakom napísal knihu „Mystérium krajiny“. Rovnakú cenu získali aj esejisti Nora Krausová („Svet, v ktorom žijeme“) a Jozef Bob („Križová cesta kultúry“).

Prémium Ivana Kraska za debut v slovenskom jazyku si prevzal mladý básnik Joe Palaščák za zbierku „Teloi“.

Literárny fond udelil päť cien Imre Madácha, z toho štyri za pôvodné dielo v maďarskom jazyku a jednu za preklad zo slovenčiny do maďarčiny. Prevzali si ich autori Krisztián Benyovszký za dielo „Kriptománia Kryptománia“, Zorán Ardamic za knihu „Perspektíva vältás a szlovákiai magyar irodalomban Zmena perspektívy v maďarskej literatúre na Slovensku“, Jozsef Juhász za zbierku poézie „Szedd szét! Rozober!“ a Peter Hunčík za knihu „Határeset Hraníčný prípad“ a Miklós Vércse, ktorý v knihe „Szlovák népmesék preložil Slovenské ľudové rozprávky“. „Hunčíkov román o dejinách niekoľkých národov je najhodnotnejšie dielo v maďarčine, vychádza už v treťom vydaní a veľmi úspešný je aj výber najlepších slovenských ľudových rozprávok,“ konštatoval predseda poroty Gergely Vida.

Cenu Ivana Franka za pôvodné dielo v ukrajinskom jazyku dostal Ivan Jackanin. Jeho publikácia „Dialog literatur Dialog literatúr“ je podľa predsedu poroty Eliáša Galajdu jednoznačne najhodnotnejšia kniha v tejto kategórii. Autor v nej analyzuje vzájomné literárne vzťahy oboch krajín aj zamlčovanú ukrajinskú tvorbu po roku 1945. Prémium Ivana Franka si prevzal Vasil Dacej za zbierku 12 poviedok v ukrajinjčine „Krisla Kreslá“.

ŠTRBSKÉ PLESO DIV SVETA?

Ešte do 7. júla mohli ľudia hlasovať za nových sedem prírodných divov sveta. Kandidátom je Štrbské pleso vo Vysokých Tatrách ako jediný zástupca zo Slovenska. Aj keď ide o najpreskúmanejšie jazero na slovenskej strane Vysokých Tatier, podľa ekológa Štátnych lesov Tatranského národného parku Pavla Kráľa sú stále pred odborníkmi výzvy na ďalšie výskumy.

Najnovšou je samotná hĺbka jazera. Až donedávna sa udávala 20 až 21 metrov. Podľa merania z roku 2002 má až 26 metrov. Túto hĺbku sa podarilo odmerať len náhodou, počas iného prieskumu jazera. Podľa Pavla Kráľa, toto najhlbšie miesto jazera môže byť jeden z výverov, z ktorého do Štrbského plesa vteká voda. Jednou zo zaujímavostí Štrbského plesa je práve skutočnosť, že nemá žiaden viditeľný prítok ani odtok.

Pozoruhodnosťou je aj jeho samotný vznik. Podľa Kráľa pravdepodobne vzniklo na dvakrát. V súčasnej podobe existuje len asi tristo rokov. Štrbské pleso bolo v minulosti oveľa menšie a jeho hladina bola nižšia asi o šesť metrov. K nárastu hladiny došlo pravdepo-

SNIMKA: ARCHIV

dobne po roku 1642, keď malo oblasť Vysokých Tatier zasiahnuť silné zemetrasenie. Vtedy sa na dne plesa pravdepodobne upchali priesaky a počas niekoľkých rokov, maximálne desaťročí, stúpala hladina a pleso dostalo súčasnú podobu.

Pozoruhodnosťou Štrbského plesa je aj to, že leží takmer na rozvodnici Baltického a Čierneho mora. Odborníci predpokladajú, že priesaky z jazera otekajú do oboch morí. Ďalšou pozoruhodnosťou je prítomnosť ryby sih maréna. Ide pravdepodobne o posledné miesto na svete, kde sa nachádza vo svojej čistej forme. Túto rybu sem doviezli v roku 1929 rybári z Třeboňska v Čechách. Sih maréna sa stratil rybárom z dohľadu, keďže je to hlbinná ryba. Opätovne ho odborníci objavili až v roku 1986. Dnes musí bojovať sih o prežitie s ploticou, ostriežom a štukom.

Za Štrbské pleso ako jedno z nových prírodných sedem divov sveta môžu hlasovať všetci na internete na stránke www.new7wonders.com. Štrbské pleso je zaradené do kategórie jazera, rieky, vodopády. V súčasnosti je zo 61 kandidátov na desiatom mies-

te, čo mu zaručuje účasť v semifinále. „Hlasovanie vrcholí, a ak by si túto pozíciu udržalo, postúpilo by do semifinále a znamenalo by to veľké zviditeľnenie našej krajiny,“ uviedol starosta Štrby Michal Sýkora. Štrbské pleso sa nachádza v katastri obce Štrba vo Vysokých Tatrách. (si)

CAPALEST – ROZMANITOSŤ KULTÚR

Na hudbu, poéziu a divadelné umenie je orientovaný tohtoročný festival Capalest, ktorý sa uskutoční v dňoch 17. - 22. augusta v Banskej Štiavnici. Predchádzať mu bude jeho špecifická časť Cesta regiónom, počas ktorej sa umelci od 13. do 17. augusta postupne predstavujú v Kremnici, Dudinciach a vo Zvolene.

„Tohtoročný 7. ročník festivalu Capalest, čiže Cesta na východ, má podtitul Cesta na západ z francúzskeho Cap a l'Ouest a tento paradox vznikol tým, že po prvý raz festival bude orientovaný na západ od Francúzska, na Portugalsko ako krajinu umelcov, na portugalskú literatúru. Tým sa symbolicky prepojí najzápadnejšia krajina Európskej únie Portugalsko so Slovenskom, najvýchodnejšou krajinou Európskej únie,“ uviedol tajomník festivalu Vlado Šimko. Doterajšie ročníky frankofónneho festivalu hudby, poézie a divadla Capalest (z francúzskeho Cap a l'Est) organizátori orientovali na francúzske umenie. Aj tohto roku príde do Banskej Štiavnice približne pätnásť umelcov z tejto krajiny. Po prvý raz sa však zúčastní aj asi desať umelcov z Portugalska, ako aj z Ruska, Nemecka, Grécka, Arménska a ďalších krajín, ktorí sa stretnú a predstavia s viacerými slovenskými umelcami. Zámerom je dať priestor na dialóg medzi národmi, zvýrazniť prínos jednotlivých kultúr a prejavy ich rozmanitosti. Tiež rozvinúť kultúrnu spoluprácu zúčastnených strán.

Počas festivalu sa uskutoční poetické stretnutie básnikov - Babylon jazykov, ktorí tradične chodia na toto podujatie. Pripravené sú tri debaty najmä o Portugalsku, ako aj premietanie filmov o tejto krajine a jej kultúre. Počas poetických javiskových programov zaznejú okrem iných diel aj „Krvavé sonety“ od P. O. Hviezdoslava. Organizátori nezabudli ani na milovníkov hudby, vypočúť si môžu dva klavírne koncerty či polnočný šamanský koncert fujaristov. (ta)

Info

• pi. 5. 7. o 15.00
Galerie Archa, Děkanská ul., Budyně nad Ohří
ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Výchovno-dramatický program
pre deti o slovenčine
a jednej rozprávke krajiny
Účinkujú:
Viera Kučerová a Martin Matejka

• ne. 5. 7. o 18.00
Galerie Archa, Děkanská ul., Budyně nad Ohří
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Komponovaný literárny program
pre študentov, seniorov a verejnosť
Účinkujú: Viera Kučerová
a Martin Matejka

• pi. 17. - so. 19. 7.
Chotěboř, KD Junior
LITERÁRNÍ VYSOČINA 2009 (www.literarnivysocina.com)
7. ročník česko-slovenského festivalu
Bohatý hudobný a literárny program za účasti zaujímavých osobností ako napríklad Ivan „Magor“ Jirous,
J. H. Krchovský, prof. dr. J. Janáčková a ďalší

• št. 23. 7. o 18.00
Galéria SI, Jiřská 16, Praha 1
MILAN ŠTESKO - OBRAZY
PAVOL ŠTESKO - SOCHY
Výstava slovenského výtvarníka a jeho syna
Výstava potrvá do 12. 8. 2009

(Vyzrazené podujatia usporadúva alebo spoluusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov)

Keď v marci 1945 ešte len 36-ročný Jozef G. Cincík odišiel do exilu, Slovensko stratilo jednu z najtalentovanejších tvorivých osobností svojich moderných dejín. Naopak, slovenský život v slobodnom svete získal obrovskú posilu... Tento zdanlivý paradox len podčiarkuje osobnostné peripetie niekdajšieho tajomníka Maticie slovenskej, ktorý bol takmer polstoročie známejší v diaspore, než v rodnej vlasti. V tomto roku sme si pripomenuli sté výročie narodenia Jozefa G. Cincíka - maliara, sochára, scénografa a historika umenia. Narodil sa 8. marca 1909, zomrel 28. januára 1992.

Nedocenený pútnik dvoch svetov

Peter Cabada

Členovia cincíkovej rodiny sa v Turci venovali najmä roľníctvu a obchodu. Gabriel Cincík, Jozefov otec, býval v Kláštore pod Znievom a pôsobil ako učiteľ v Mošovciach. Keď sa oženil s dcérou veľkoobchodníka zo Sedmohradska Jolanou, mladomanželka sa presťahovali do obce Clopodia na rumunsko-srbskom pomedzí. Tam sa im narodili synovia Jozef a Ferdinand. Bezstarostné obdobie detských hier v dolnozemskej prostredí netrvalo dlho. Keď po vypuknutí prvej svetovej vojny musel otec narukovať, matka poslala deti k rodine do Kláštora pod Znievom. Roky 1915-1916 prežili chlapi v Trnave, potom sa vrátili znova do starorodičovského domu v turčianskej obci Kláštor pod Znievom. Po skončení vojny a potrebnom usporiadaní majetkových záležitostí v Rumunsku sa otec mohol konečne vrátiť k svojej rodine na Slovensko. Od roku 1919 bol učiteľom na slovenskej meštianskej škole v Lučenci. K cielavedomému rozvíjaniu mnohostranných aktivít predurčovala Jozefa Cincíka okrem vrodenej talenty i nevsedná jazyková vybavenosť. Od narodenia sa pohyboval v multietnickom prostredí, kde sa materinská slovenčina prirodzeným spôsobom prelínala s nemčinou, maďarčinou, rumunčinou a srbčinou. Postupom času si bez problémov osvojil angličtinu, škandinávské jazyky, a tak už počas gymnaziálnych štúdií v Lučenci nebol odkázaný na nijaké preklady. V origináli čítal všetko, čo mu prišlo pod ruku a pred oči.

UMELEC, KTORÝ SI VEDOU OVEROVAL VÍZIE

Necelých dvanásť rokov (1933-1945), počas ktorých pôsobil Jozef Cincík v Matici slovenskej, ho bezpochyby radí medzi najpozoruhodnejšie osobnosti bohatej matickej histórie. „Ako mimoriadne talentovaný výtvarník, umenovedec, historik, teoretik i realizátor knižnej kultúry, polygrafický odborník, archeológ, pamiatkar, divadelník, scénograf a teatrológ a nadovšetko skvelý organizátor naplno rozvinul svoje neobyčajné schopnosti v Matici, Turčianskom Svätom Martine, ako aj širších slovenských, česko-slovenských a európskych umeleckých, vedeckých a kultúrnych reláciách. Podarilo sa mu to do takej miery, že napriek mladému veku sa stal všeobecne vážnou a uznávanou osobnosťou súvekeho Slovenska“ (P. Parenička).

Hoci sa Cincíkova činnosť v MS rozvíjala vo via-

cerých rovinách, súvisela najmä s jej Umeleckým odborom. Ako referent tohto odboru budoval maticčné výtvarné a hudobné zbierky, organizoval súbegy, spolupracoval na maticných výtvarných projektoch, prednášal, pripravoval výstavy a zásadne sa spolupodieľal na edičnej činnosti... Vymenovanie za tajomníka MS (1940) bolo logickým ocenením Cincíkových pracovných výsledkov.

V prvých rokoch Cincíkovej aktívnej výtvarnej činnosti dominovala karikatúra (viacročná spolupráca s humoristickým časopisom Kocúr). Neskôr, už počas pôsobenia v MS, sa etabloval najmä ako plodný knižný ilustrátor a grafik. Podarilo sa mu nadviazať na líniu Štefana Krčméryho, ktorá cielavedome sledovala tendenciu zvyšovania kvalitatívnej úrovne výtvarného a typografického riešenia matických knižných vydaní. Prvé výraznejšie kroky v tomto ohľade budú navždy spojené s Jaroslavom Vodrážkom, ku ktorému sa Cincík pripojil v roku 1933. Práve odvtedy možno hovoriť o vyhranenom edičnom programe najstaršej národnej kultúrnej ustanovizne Slovákov. Pre Cincíkove obálky a ilustrácie boli príznačné výrazná jednoduchosť, citlivé narábanie so symbolikou, zmysel pre harmóniu a štýlová čitateľnosť. V tomto duchu pripravil na vydanie veľké edičné projekty ako „Spisy Umeleckého odboru MS“, „Knižnicu výtvarného umenia“, „Náčrtníky výtvarných umelcov“, „Umenie národov“, „Turčiansky Svätý Martin a okolie“, „Slovensko“, „Slovenské dejiny“ a mnohé ďalšie.

VEDEC, KTORÝ SA INŠPIROVAL KRÁSOU

Mladý Cincík si plne uvedomoval nezastupiteľný význam osvetovej činnosti a premyslenej propagácie výtvarných, divadelných, vedeckých, pamiatkarských či architektonických aktivít. Preto venoval náležitú pozornosť písanému slovu, prostredníctvom ktorého neúnavne predstavoval, recenzoval, analyzoval, glosoval, komentoval, inicioval, radil... Jeho príspevky pravidelne uverejňovali všetky relevantnejšie kultúrne periodiká (Elán, Slovenské pohľady, Nový svet, Pero, Naše divadlo, Slovenský typograf, Živena a mnohé ďalšie). Časť z nich tvorí obsahový základ známych knižných monografických štúdií, reflektujúcich niektoré závažné historické i aktuálne aspekty slovenského výtvarného umenia. Už prvá knižná štúdia „Duch európskej palety“, ktorá vyšla ešte v Prahe (1932), jasne naznačila to, čo bolo pre Cincíka bytostne blízke: vnímanie slovenského umenia v súradniciach európskeho kultúrneho kontextu.

Paralelne s historickou matériou sa Cincík systematicky zaoberal najmä vývinovou líniou slovenskej grafiky a zásadnými teoretickými otázkami. Osobitnú kategóriu predstavujú priekopnícke monografické štúdie o Martinovi Benkovi (1935) a Ludovítovi Fullovi (1944). Javisko Slovenského spevokolu v Turčianskom Svätom Martine sa stalo v 30. rokoch avantgardnou scénou, ktorá svojím odvážnym repertoárom naštudovaných hier nemala na Slovensku nijakého pendanta. Spolupráca J. Cincíka s ambicióznym režisérom, dramaturgom a prekladateľom Ferdinandom Hoffmannom prekonalí všetko, čo sa dovtedy podarilo v slovenskom divadelníctve zrealizovať. Obohatili napríklad domáce „dosky, čo znamenajú svet“ o kruhový horizont s niekoľkými medzi závesmi, svetelné zariadenia s modernými projekčnými strojmi a ďalšie vtedy priekopnícke scénografické postupy. V svetoznámej O'Neilovej dráme „Túžba pod brestami“ (1937), v titulnej ženskej úlohe s už vtedy populárnou Hanou Meličkovou, vytvoril Cincík po prvý raz v slovenských podmienkach javiskovú plochu tak, že do priestoru dal zakomponovať pôsobivé simultánne scény, pričom iba prenášaním intenzity svetla sa pozornosť diváka sústredovala na rozdielne scénické situácie.

Svojimi fundovanými prednáškami o scénografii a krojovej kultúre obohacoval Cincík pravidelne celoslovenské divadelné súťaže, ktoré sa konali v Turčianskom Svätom Martine. Nikoho preto neprekvapilo, keď ho ako veľkého znalca ľudovej tradície oslovil renomovaný český filmový režisér Martin Frič. Ten v priebehu roka 1935 nakrúcal v Terchovej (i na iných miestach Slovenska a v pražských ateliéroch) svojho „Jánošíka“ s hviezdny slovensko-českým tvorivým ansáblom. Titulnú postavu legendárneho zbojníckeho kapitána stvárnil nezabudnuteľný Paľo Bielik, vtedy ešte mladý začínajúci herec. Bielika i Zlatu Hajdúkovú, predstaviteľku Aničky, odporučili režisérovi Cincík s matickým kolegom Karolom Plickom.

Cincík, sťaby Fričov umelecký poradca, vypracoval návrhy krojov a pripravil niekoľko scén. Veľmi rýchlo sa zorientoval v tejto oblasti a aj jeho pričinením sa film „Jánošík“ stretol s obrovským diváckym ohlasom.

HISTORICKÁ MISIA

V priebehu rokov 1935-1936 navštívili predstavitelia MS po prvý raz krajské komunity v USA a Kanade. Delegáciu viedol Jozef Ciger Hronský; jej ďalšími členmi boli Konštantín Čulen, K. Plicka a J. Cincík. Počas svojej historickej misie navštívili 98 miest, v ktorých predniesli viac ako 600 prednášok a prívetov, vykonali vyše 630 návštev spolkov, škôl, radníc, kultúrnych a duchovných stánkov, usporiadali okolo 40 väčších i putovných výstav, zriadili samostatné knižnice, v najväčších mestách uviedli Plickov jedinečný filmový dokument „Zem spieva“. Všetky podujatia, na ktorých sa zúčastnilo okolo 170 tisíc ľudí, boli s nadšením vítané a komentované v tamojšej slovenskej i americkej tlači.

Po vzniku Slovenskej republiky stálo pred Cincikom množstvo nových náročných úloh. Čo najskôr bolo treba navrhnuť a následne vyrobiť mince, bankovky, štátne symboly a vyznamenania, poštové známky... Jeho odborné dispozície a osobné kontakty predstavovali devízu, ktorú využívali prakticky všetky kompetentné ustanovizne. Málokto vtedy slovenský výtvarník mal skúsenosť s modelovaním mincí, medailí alebo finálnym riešením rôznych otázok tak, aby rešpektovali technické možnosti rezby či tlače.

Do dejín slovenskej filatelistiky vstúpil Cincík ako autor portrétov osobností veľkomoravských čias. Pri tejto práci plnohodnotne zúročil výsledky vlastného dlhoročného historického výskumu. Sériu známok po prvýkrát ikonograficky zobrazila vládcov Veľkej Moravy a stala sa základom pre neskoršie diela ďalších výtvarníkov a polygrafov. Sám Cincík sa k svojim obľúbeným motívom ešte neraz vrátil a spracoval ich prostredníctvom rozličných techník a materiálov na rôzne účely.

Samostatnú Cincikovu kapitolu v rámci matičnej činnosti predstavuje budovanie novej tlačiarne. Zásluhou miliónových úverov začal v Turčianskom Svätom Martine postupne vznikáť jeden z najväčších dobových polygrafických podnikov v európskom meradle. J. Cincík niekoľkokrát navštívil moderné tlačiarenské komplexy vo veľkých nemeckých mestách. Ako zasvätený odborník tam objednával tlačiarenské stroje, technické komponenty, mimoriadnu pozornosť venoval bližšiemu zoznámeniu sa s reprodukčnými, fotografickými a chemickými oddeleniami. Spolu s J. C. Hronským mali od prvej chvíle pred očami všestranný rozvoj kvality aj kvantity vydavateľskej činnosti MS. Do tohto obrazu ako dôležitá súčasť zapadali graficky náročné umelecké publikácie a iné pútavé tlače. Na jar 1942 začala vďaka Cincikovi fungovať v tlačiarňach hlbokotlač, ocelotlač, ofset a reprodukčné oddelenie. Rady zamestnancov (bolo ich celkovo 118) rozšíril o špičkových zahraničných odborníkov.

Aj názov podniku podľa svedectiev súčasníkov vymyslel J. Cincík spolu s Dušanom Šulcom ml. Ako obdivovateľ antickej kultúry jednoducho pogrčtil novú tlačiareň na Neografu, čo, mimochodom, korešpondovalo s odborným termínom najmodernejšej reprodukčnej techniky, a opatrili ju ochrannou obchodnou značkou s logom.

V Turčianskom Svätom Martine našiel talentovaný a ambiciózný Cincík priaznivé podmienky na postup-

né napĺňanie autorského programu. Preto je zákonité, že mnohé jeho aktivity majú bezprostredné kreatívne prepojenie s metropolou Turca. Pri rozvíjaní myšlienky prehlbovania záujmu o súveké výtvarné dianie využíval bohaté známosti ešte z čias pražských štúdií. Preto pri príprave mnohých projektov spolupracoval s poprednými osobnosťami vtedajšej umeleckej scény - zväčša blízkymi osobnými priateľmi (Benkom, Bazovským, Alexym, Sokolom, Štefunkom, Fullom,...). S uvedenou programovou líniou úzko súvisela idea zriadenia Národnej galérie v meste, ktorá sa napokon v plnom rozsahu nenaplnila. S Cincikovým menom je neodmysliteľne spojené aj postavenie amfiteátra.

Na inom mieste sme už naznačili, že Cincík mal veľa priateľov z radov popredných reprezentantov nášho moderného umenia. Osobitnú pozornosť si v tejto súvislosti zaslúži Martin Benka, s ktorým sa taktiež zbližil počas štúdia v Prahe. Preto kto iný, ako priateľ Cincík mohol pripraviť na vydanie vôbec prvú monografickú knihu o tomto významnom slovenskom výtvarníkovi (1935).

AJ V EXILE TVORIVÝ

Bližiaci sa koniec vojny, spojený s príchodom nových poriadkov, akoby spočiatku Cincík nebral na vedomie. Dokončieval svoje monografie, podieľal sa na rozvoji Neografie, prednášal. Napokon však v prvých týždňoch roka 1945 emigroval do Ríma, kde využil čas na intenzívne štúdium a archívny i terénny výskum. Výsledkom jeho činnosti bola aj štúdiá „Meč slovenského vladára“, ktorá vyšla po prvý raz v zborníku exilových literárnych textov „Nádej víťazná“ (1947). V tom čase už žil jej autor v USA, kam priletel 1. mája 1946.

SNÍMKY: ARCHIV

Od konca 40. rokov sa Amerikou prevalila mohutná vlna renesancie katolicizmu. Cincík tento trend nezaskočil. Od prvej chvíle si uvedomoval, že len dôkladnou analýzou tradície, zvykov, štýlov, lokálnych osobností a potrieb jednotlivých farností bude môcť uspokojivo transponovať svoje vízie a plány do konkrétnej zhmotnenej podoby. Cincikove sakrálné diela a výtvarné riešenia interiérov zdobia okrem početných krajských kostolov a rodinných domov aj chrámy a rôzne ďalšie objekty iných národností, vrátane osád s pestrým multietnickým zložením. Práve interiérové dekorácie vo sfére sakrálneho umenia predstavujú ťažisko jeho exilovej tvorby. Ako uvádza Jozef Staško, celkovo ide o približne 130 kostolov, kláštorov a kaplniek v USA, v susednej Kanade, ale i v Taliansku a v Palestíne. Málokto vie, že tejto činnosti sa autor venoval už na Slovensku. Prvým veľkým projektom v zámorí bol interiér Kostola svätých Cyrila a Metoda v Lakewood (Ohio).

Autorove umelecké diela a dekorácie nájdeme v zaujímavo skoncipovanej publikácii, ktorá vyšla pri príležitosti posviacky chrámu (1949), ktorá mala charakter výnimočného podujatia. Cincíkovi sa tak podarilo preniknúť do širšieho povedomia a stať sa jedným z najvyhľadávanejších tvorcov sakrálneho monumentálneho umenia v Severnej Amerike.

VYHNANCOM SA NIKDY NECÍTL

Najoptimálnejšie predpoklady na systematickú kultúrnu, vedeckú a edičnú činnosť sa vytvorili v Clevelande. V tomto veľkom a tradičnom centre krajského života žili od druhej polovice 40. rokov výrazné osobnosti. V pôsobnosti tamojšej slovenskej benediktínskej rehole sv. Andreja-Svorada vzniklo kultúrne stredisko s knižnicou, dokumentáciou, archívom a vydavateľskými možnosťami. Netrvalo dlho a za výdatného príspevia krajského duchovenstva bol v Clevelande založený Slovenský ústav (1952). J. Cincík, spoluzakladateľ ústavu, sa významne angažoval ako plodný výtvarník, obetavý organizátor i vedec. Dlhé roky spolupracoval so štvrtročníkom pre slovenskú kultúru „Most“, okolo ktorého sa postupne zoskupili popredné slovenské osobnosti.

Osobitne sa v tejto súvislosti treba zmieniť o Cincikovej dlhoročnej spolupráci s básnikom, autorom memoárovej literatúry, editorom a redaktorom Jánom Okálom. Poznali sa už doma, pričom na sklonku 30. rokov boli kolegami v MS. Neskôr ich spájali nielen rovnaký osud exulantov, ale aj úprimné priateľstvo a neúnavná tvorivosť, ktorú dokázali umne pretlmočiť do knižných diel. Prvou spoločnou publikáciou bol cyklus „Kronika o dejstvovaní, sláve a ponížení Slovákov“ (1954). Ich spolupráca pokračovala básnickou zbierkou „Voda a víno“ (1970), knihami veršov „Nedoručené pohľadnice“ (1973), „Cielito lindo“ (s podtitulom Karty z Mexika, 1972). Svojmu druhovi venoval Okál životopisnú monografiu „Dr. Jozef G. Cincík, pútnik dvoch svetov“ (1980), ktorá dôstojne zavŕšila ich dlhoročné priateľstvo a spoluprácu, vyznačujúcu sa poetickou i výtvarnou hravosťou a ľahkosťou. Pri príležitosti Cincikových nedožitéch 95. narodenín pripravila Matica slovenská v roku 2003 druhé vydanie tejto životopisnej knihy.

V pražskej galérii Soga Prague vystavuje od 18. júna významný slovenský umelec Monogramista T.D (Dezider Tóth). Na výtvarnú scénu vstúpil na začiatku 70-tych rokov a svojou tvorbou obohatil slovenské konceptuálne umenie o špecifické prístupy, jemný humor a poetiku. V galérii Soga vystavuje grafický cyklus -RE- Partitúr, ktorý pozostáva z 23 serigrafii, vydaných v nízkom zberateľskom náklade len 20 kusov.

Hlasné ticho

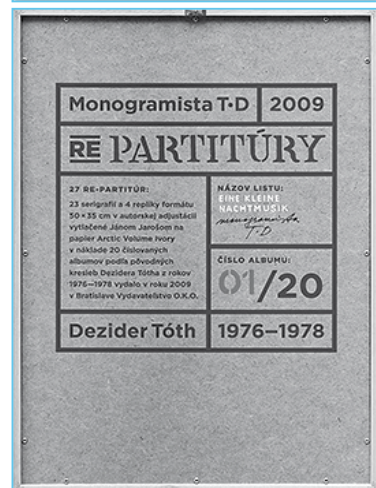
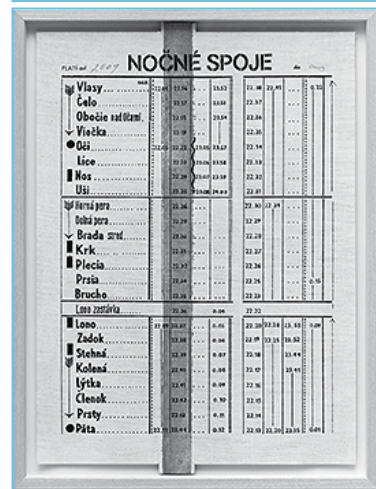
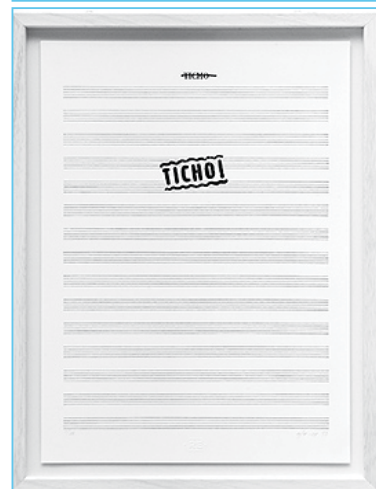

SNÍMKY: ARCHIV

-RE- Partitúry majú dátum vzniku 2009 a sú vytlačené podľa pôvodného cyklu kresieb „Partitúr“ z rokov 1976 až 1978. Partitúry vznikli na podklade notového papiera - notovej osnovy, ale aj keď sa nazývajú Partitúrami, nie sú určené na hranie, na rozdiel od partitúr českého umelca Milana Grygara či Slováka Milana Adamčiaka zo 60-tych a 70-tych rokov. Dezider Tóth použil notový papier len ako akýsi nájdený podklad (ready made), aby pomocou neho realizoval svoje idey. A paradoxom, ktorý obsahuje v sebe hneď niekoľko polôh, je, že jednou z hlavných tém je ticho (Ticho, Ticho na mieru, Jazvy tichom, Parte ticha...). Určiť pre partitúru tému ticha, to nie je len vtipný kontrast, to je zároveň popretie úlohy partitúry, ale aj jej rozšírenie do priestoru, ktorý jej nie je vlastný. Partitúra, na ktorej je v notovej osnove jednoducho napísané TICHŤO, bez akejkoľvek interpunkcie, dáva človeku široké pole vnímania a interpretácie. Od základnej informácie, ktorú ticho ponúka - teda priestor na meditáciu, cez ticho ako opak akýchkoľvek zvukov, teda aj hudby, na zápis ktorej je partitúra určená, cez ticho filozofa, ktorý mlčí, lebo, lebo... čím viac vieme, tým menej sa nám chce hovoriť, cez ticho ako liek, cez ticho tých, ktorí nemajú čo povedať, či ticho doby, ktorá nemá čo povedať až po príkaz na umlčanie každého a všetkých. V kontexte doby, v ktorej partitúry vznikali, teda v čase, keď Husákov režim začal zatvárať prvé ľudí len preto, že slobodne tvorili, bez akýchkoľvek politických podtextov, v čase vzniku Charty '77, ale aj v čase ANTI Charty, sa nedá nevnímať ticho aj ako odporúčanie, pretože v tých časoch bolo najistejšie mlčať. Paradoxne, Dežo Tóth, umelec tiež režimom vytlačený do neoficiálneho priestoru, neutlačaný, ale ani nepodporovaný, nepreferovaný a nevystavovaný, umelec, ktorý tvorbou i životom patril k neoficiálnej scéne, na imperatív ticha, alebo možno slovníkom bližšie totalitným vládcam, na diktát ticha reagoval tichom. Ale takým tichom, ktoré na vás zrazu kričí, je hlasnejšie ako ten najhysterickejší krik. A človek príde na to, že kým zlo si musí na Valnom zhromaždení OSN vyzúvať topánku, mlátiť ňou po rečníckom pulte a revať do sveta svoje vyhrážky, aby si ho niekto všimol, dobru stačí v tichu ateliéru ticho tvoriť svoje tiché partitúry, a tie, aj po 30-tich rokoch, všetkým sluchucitlivým hovoria viac a hlasnejšie ako paranoický vyslanec zla. A dnes, po spomínaných 30-tich rokoch, pri pohľade na -RE- Partitúry Deža Tótha, ktorý už nie je neoficiálnym umelcom, štát, v ktorom žije, už nie je Československom, už nie je ani totalitným štátom, dokonca sa už ani nevolá Dežo Tóth, ale Monogramista T.D, zistujeme, že jedna vec sa nemení. Nemenia sa jeho Partitúry. Sú stále jemne vtipné, jemne poetické a hoci sa doba zmenila, sú novo a inak aktuálne a platné. A ako hovorí sám umelec, práve to je to umenie, keď to, čo človek vytvorí aj ako komentár doby, ktorá sa mení, dokáže mať v sebe zakódované niečo, čo s novou dobou odkrýva iné pohľady, iné poznanie, inú radosť z komunikácie s umením. Lebo umenie nepodlieha móde, nie je určené len nad konkrétny gauč, ku konkrétnemu nábytku, je nadčasové a pritom aktuálne. Je krásne, aj keď na prvý pohľad ten pocit nemáme, je múdre, ale len vtedy, keď rozhybe našu múdrosť. Je vlastne často tým, akými očami sa naň pozeráme.

Ale to už je iný príbeh umenia. Ten príbeh 23 -RE- Partitúr Monogramistu T.D a úžasného objektu Nočné spoje, ktorý okrem jemného humoru a jemnej poetiky ponúka ešte nádherné jemnú erotiku, dráždiacu našu fantáziu silnejšie ako tie najfarebnejšie obrázky obnažených dám, si môžete v galérii Soga Prague na Malostranskom námestí pozrieť do 21. júla.

Boris Kršňák

Herecká legenda Ladislav Chudík v týchto dňoch žije v dvojnásobných oslavách. Okrem blížiacich sa 85. narodenín je to aj 65-ročné pôsobenie na doskách Slovenského národného divadla. Súčasne o ňom vyšla kniha z pera bývalej riaditeľky Slovenského inštitútu Ľubice Krérovej.

Dvojnásobné jubileum

„Mám pocit, že už žijem v nadstavenom čase, ako keď rozhodca nastavuje minúty vo futbalovom zápase. Po roku 2005 žijem v predĺžení, už som v piatej nadstavenej minúte,“ s úsmevom konštatoval pred novinármi stále aktívny dôchodca.

Teší ho, že SND mu dáva príležitosť v hre „Tančiareň“, ktorá ho udržiava v hereckej kondícii. Je to preň nabíjanie, aj keď únavné, pretože domov chodí z divadla vyšťavený.

Vyznal sa, že teraz prežíva šťastné obdobie. V pondelok 25. mája sa konala Benefícia na počesť jeho narodenín a na druhý deň slávnostné predstavenie „Tančiarne“ v SND.

Božími darmi pre jubilanta sú dve knihy o ňom. Okrem už takmer vydananej monografie pripravil s Jánom Strasserom knihu rozhovorov. Pre monografiu poskytol desiatky svojich poznámkových denníkov, ktoré si viedol od gymnaziálnych čias v Kremnici.

„Tá chrbtová kosť môjho hereckého života, to je slalom okolo mojich chorôb, operácií a ťažkostí. Niekedy som sa z toho dostával ťažko,“ zhodnotil závideniahodné dlhodobé účinkovanie vo filmoch a na javisku.

Vraj sa jeho ťažkosti začali počas základnej vojenskej služby, keď mu v poslednej chvíli pred prasknu-

tím operovali slepé črevo. „Vtedy som prvý raz ušiel hrobárovi z lopaty, ale odvtedy ma bolieva hlava,“ prezradil jubilant pôvod svojich častých zdravotných problémov. No pochválil sa, že stále má vlastných všetkých 32 zubov.

V rozprávaní nechýbala spomienka na najslávnejšiu televíznu úlohu v seriáli „Nemocnica na kraji mesta“. „Bol som šokovaný a smutný, keď počas nakrúcania zomrel hlavný predstaviteľ a môj priateľ Karel Höger. Herci vracali scénu, atmosféra bola vybičovaná, hľadali hlavného predstaviteľa a zrazu oslovili mňa. Začal som nakrúcať jeho scény. Bola to pieta za Högerom, herci ešte mysleli naň, aj začali myslieť na mňa,“ prezradil svoj začiatok v úlohe nezabudnuteľného primára Sovu. Čestina mu nerobila veľké problémy, ale bolo to preňho oveľa náročnejšie z toho dôvodu, že sa nakrúcalo synchronne, bez dodatočných vylepšujúcich dokrútok.

Opäť bude mať príležitosť hovoriť po česky, pretože ho prekvapila ponuka režiséra Jana Hřebejka v pripravovanom filme. Čaká ho úloha prokurátora z obdobia vyšetrovacích metód nedávnej komunistckej minulosti. Už mali prvé prípravné stretnutie a s Chudíkom začne nakrúcať v tomto mesiaci. „Nie je tam veľa textu, ale je náročný. A tu opäť zasiahne

pani Chudíková a pripraví ma, aby všetko bolo ako treba,“ vyjadril sa pochvalne na adresu manželky, ktorá mu často býva oporou. Aj na stretnutí s novinármi mu semtam pomohla správnym rokom alebo menom. Pripomenula mu aj írské mesto Kork, kde ho v roku 1960 pozvali na festival, pretože bol nominovaný na herec-

kú cenu za úlohu kapitána Dabača v rovnomennom filme. Vtedy prvý a posledný raz sedel v aute značky Rolls Royce.

„Nežiarim na neho a jeho úspech ma teší. Môj muž je normálny,“ zhodnotila ho jeho pravá ruka Alena Chudíková. (ta)

Ladislav Chudík sa narodil 27. mája 1924 v malej obci Hronec v okrese Banská Bystrica - v rodine majstra valcovne v Podbrezovej.

S obľubou spomína na rodný kraj: „Chodievali sme na Hájny Grúň. Robiť na úzke polička na strmine. Pamätám sa, ako mi potom chutil chlieb s maslom a medom a voda zo studničky pod lipou. A ako som sa kochal pohľadom na panorámu Nízkyh Tatier a Hron. Hájny Grúň sa pre mňa stal symbolom túžby vyjsť z doliny na kopec a rozhliadnuť sa. To je niečo, čo si nesiete po celý život so sebou a nikto vám to nemôže vziať.“

Brána k umeniu sa mu otvárala už počas detstva. Mama mu spievala. Sčítaný otec mu pomáhal objavovať literatúru, učil ho prvé básne. Neskôr prišlo divadlo. Najprv bábkové Stražanovo, ktoré hral s kamarátom. Sníval o tom, že bude strojuvodcom. Mal jedenásť rokov, keď ho vypravilín na štúdiá do Kremnice.

To už začínal byť známy ako recitátor a ochotnícky herec. Po maturite sa vybral do Bratislavy, kde sa zapísal na filozofickú fakultu, na štúdium slovenskej a ruskej literatúry. Už v roku 1944 začínal ako elév v SND a zároveň študoval na dramatickom oddelení Štátneho konzervatória. Čiže jeho slovami: „Strmhlav som sa vrhol na profesionálne dosky...“

Ako dvadsaťtriročný mal už za sebou vyše dvadsať postáv. V rokoch 1946-1951 pôsobil na novootvorenej Novej scéne, ale potom sa vrátil do SND, kde vytvoril množstvo zaujímavých postáv v Macbethovi, Herodesovi a Herodiade, Henrichovi IV., Ibsenovom Borkmanovi a ďalších inscenáciách. Pre všetky bola charakteristická noblesa, majestátnosť a kultivovanosť stvárnenia ako aj vnútorné bohatstvo, ktoré im dodal svojim hereckým prejavom.

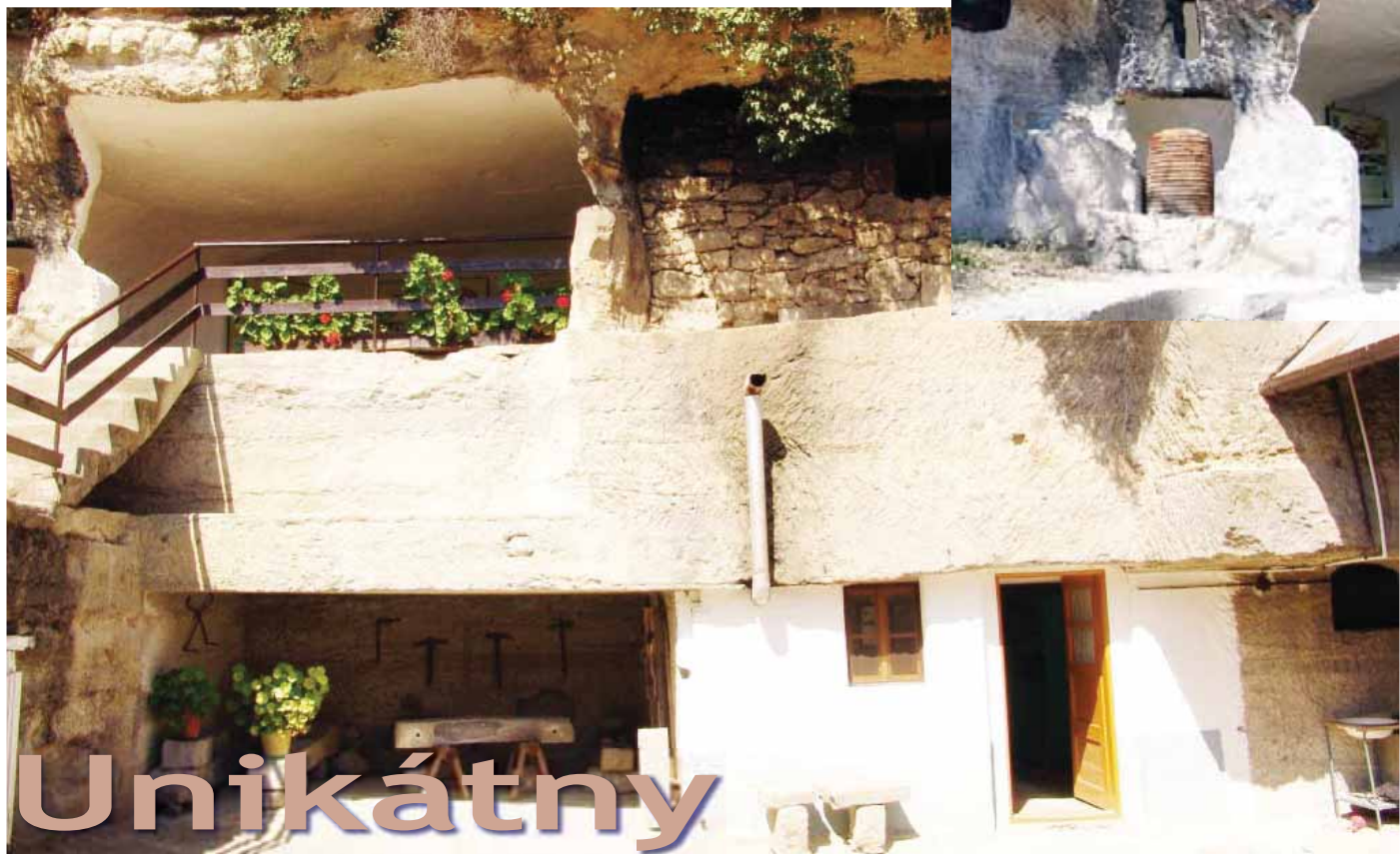
Filmári ho objavili už krátko po vojne, no jeho prvou titulnou postavou bol až Kapitán Dabač v rovnomennom Bielíkovom filme z roku 1959.

Po revolúcii bol Chudík krátky čas ministrom kultúry, ale srdce ho ťahalo späť k herectvu.

Ladislav Chudík pôsobil ako pedagóg na Štátnom konzervatóriu a neskôr na VŠMU a je autorom publikácie zasvätených článkov „O herectve“. Za svoje herecké výkony získal celý rad ocenení.

Regionálne Tekovské múzeum so sídlom v Leviciach vzniklo v roku 1927 ako jedna z najdôležitejších mestských ustanovizní. Pod terajším oficiálnym názvom je evidované od roku 1962. Do povedomia širokej verejnosti sa zapísalo pomerne bohatou zbierkou dobových ľudových odevov, cechovníctva, farmácie, požiarnictva a pukanského hrnčiarstva. K vzácnym artefaktom rázovitej tekovskej oblasti v poslednom čase pribudla taktiež vysunutá expozícia ľudovej architektúry v Brhlovciach, ktorá je svojím spôsobom jedinečná a nemá u nás obdobu.

Unikátny skanzen v Brhlovciach

Brhlovce ležia na území južného Slovenska, 15 km východne od okresného sídla Levice. Z geomorfologického hľadiska spadajú do Brhlovského podhoria, zaberajúceho severnú časť Ipelskej pahorkatiny. V obci sa nachádza neskorobarokový kaštieľ z roku 1756, ktorý patrí k cenným profánnym pamätihodnostiam. Avšak túto nevelkú sídelnú aglomeráciu vynieslo na piedestál trvalých hodnôt a nezničiteľných krás čosi úplne diametrálne. Prispela k tomu predovšetkým geologická štruktúra príslušného andezitového masívu Šurda so značne členitým reliéfom, ktorý už v dávnej minulosti podmienil realizáciu svojrázneho staveleckého zámeru. Na jednej z miestnych ulíc je totiž zachovaný pozoruhodný komplex kamenných obydlií, horizontálne vysekaných priamo do skál tufových a tufových hornín. Napriek značnému časovému odstupu dodnes majú svoje neopakovateľné čaro a vyžarujú akúsi magickú energiu, ktorá do diaľky demonštruje harmóniu človeka odveky spätého s prírodou.

Z historických prameňov sa dozvedáme, že unikátne stavby pôvodne slúžili ako dômyselný a bezpečný úkryt pred tureckými nájazdmi. Neskôr sa stali skromnými príbytkami pre menej majetných obyvateľov. Ich výhoda spočívala vari iba v tom, že v letných mesiacoch bol v nich príjemný chládok a v zime udržiavali stabilnú teplotu. Umelo vytvorené podzemné priestory

sú v súčasnosti využívané ako sklady, garáže či letné kuchyne. Časť z nich plní funkciu vinných pivníc, takzvaných hajlochov. Podaktoré sú etážovité, vybavené práčne vyhlbenými studňami. A práve tieto objekty sa postupne inovujú, modernizujú a úmerne so solventnosťou majiteľa následne metamorfujú na atraktívne domčeky s náležitým komfortom interiérových i exteriérových priestorov. Ich miniatúrne rozmery však naďalej pôsobia rozprávkovým dojmom a počas vizuálnej absorpcie natolko zaujmú, že iba ťažko sa možno od nich odpútať.

Istou nevýhodou Brhloviec je, že sú situované tak trochu bokom od hlavných dopravných komunikácií. Rovnako geografická poloha s ťažko dostupným terénom umožňuje uzrieť príťažlivé skalné príbytky iba príležitostne. Navyše absencia adekvátnej reklamy či nedostatok sprievodných veľkoplošných pútačov sú zjavnou príčinou, že požadované informácie zväčša nedokážu záujemcom poskytnúť ani samotní obyvatelia z bezprostredného okolia. Nežiaducu pasivitu napokon demonštruje nenápadná orientačná tabuľa, ktorá je osadená mimo frekventovaného teritória obce a o lokalizácii miestnej atrakcie nie sú na nej takmer žiadne údaje.

Zrejme aj v tomto prípade zohráva dôležitú úlohu nepriaznivá ekonomická situácia menovite v oblasti

rozvoja regionálnej kultúry. Ibaže napriek kontinuálnej problematike nemožno sa ubrániť pocitu, že iniciatívu by mali zobrať do vlastných rúk predovšetkým domorodí Brhlovčania. Už aj preto, že výnimočný turistický potenciál vo forme živého skanzenu ľudovej architektúry, ktorý je ojedinelou raritou v celoeurópskom kontexte, leží priamo v intraviláne ich malebnej dedinky.

Tamara Hrabková

Hudobná klasika úplne inak

Na operu v džínsoch a so zmrzlinou? Na recitál v šiltovke a s hotdogom? Na symfóniu naboso a s igelitkou? Od 24. do 31. júla to bude v strede Bratislavy možné a to pre každého! Brilianty slovenskej hudobnej scény a vynikajúci umelci zo zahraničia sa postarajú tak ako po minulé roky o nezabudnuteľný zážitok. Piaty ročník obľúbeného festivalu Viva Musica! Toto leto opäť potvrdí, že vážna hudba sa smie vážne robiť aj inak.

Festival Viva Musica!, ktorý vlni navštívilo vyše dvanásťtisíc divákov, priláka milovníkov hudby na Hlavné námestie či nadvorie Primaciálneho paláca aj vďaka unikátnej dramaturgii. „Pod krásnou letnou oblohou si diváci vypočujú Oskara Rózsu, Adrianu Kučerovú, Janu Kirschner, Elly Paspalu a mnohých ďalších vynikajúcich interpretov. Návštevníci nebudú musieť v mnohých prípadoch ani vyberať peňaženky, pretože vybrané koncerty sú bezplatné,“ hovorí riaditeľ a organizátor festivalu Matej Drlička.

Otvorenie festivalu, ktorý sa koná v rámci Kultúrneho leta a Hradných slávností 2009, bude tentokrát mimoriadne monumentálne a moderné zároveň. Bude to premiéra kantáty *Under my Spell!*, ktorá bola napísaná priamo pre sopranistku Adrianu Kučerovú

básnikom Petrom Kollárom a skladateľom Oskarom Rózsom. Na pódiu sa zide 80-členný symfonický

orchester, 30-členný zbor a 6 perkusionistov, medzi ktorými nebudú chýbať Martin Valihora a Robo Rist.

Hudobný zážitok bude umocnený dvoma projekčnými plátnami, na ktorých sa budú striedať zábery orchestra a publika s reprodukciami výtvarných diel Mareka Ormandíka.

To, že Viva Musica! je nekonvenčná, drzá a vzrušujúca, presvedčí aj jazzový „Luskáčik“ v úprave veľkého Duke Ellingtona, či bláznivá virtuózna show s názvom Sax Machine. Pod týmto názvom sa predstavia štyria francúzski saxofonisti, Les Désaxés. Počas predstavenia sa s nimi divák vydá na poetickú a zábavnú cestu z Peru do Číny, z Írska do Ruska, z Afriky do Mexika, a vypočuje si od klasiky, gospelu, flamenca aj reggae či rap. Slovenskú premiéru bude mať medzi inými grécka speváčka Elly Paspala, ktorá v etno-jazzovom štýle odohrá koncert s hudobníkmi Davidom Lynchom a Stavrosom Lantsiasom. Traja ľudia na pódiu s nástrojmi pre trinásť...

Nebude chýbať hudobno-divadelná pocta Voskovci a Werichovi z dielne Túlavého divadla a slovensko-maďarský „all stars band“ v projekte Csillagok, csillagok. Husiu kožu a niekomu i pokoj v duši prinesie Jana Kirschner so svojimi najväčšími hitmi v sprievode veľkého symfonického orchestra Viva Musica! Záverečný koncert festivalu Viva Musica! bude už tradične venovaný opere. Skutočné operné gala zabezpečia výnimoční operní speváci a orchestier Viva Musica! (sm)

Juliette dokončieval dvadsať rokov

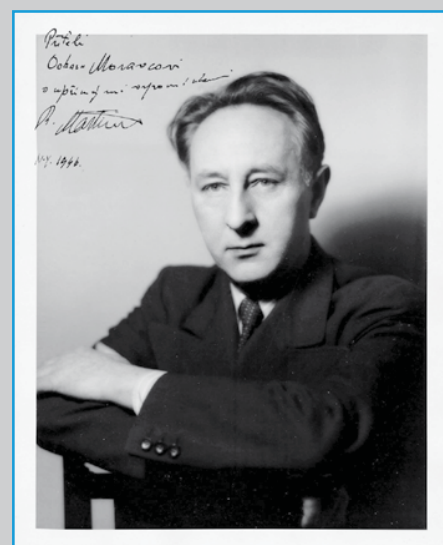
Ak staré príslovie hovorí, že existujú veci, ktoré majú svoje osudy, platí to nepochybne o najnáročnejšej opere Bohuslava Martinů „Juliette alebo snár“, uvedenej v brnianskom Národnom divadle ako príspevok k pamätnému roku Martinů Revisitid. V širokom kultúrnom rámci zaznamenáva osobnosť a dielo slávneho poličského rodáka, ktorý zomrel pred 50 rokmi. Počas svojej tvorivej dráhy zanechal viac ako 300 hudobných diel rôzneho žánru, ktoré až teraz poznávame v plnej šírke, pretože môžu v umeleckom bohatstve zaznieť na festivaloch, v operných divadlách a koncertných sieňach, v tanečných priestoroch a na výstavách. Martinů bol umelcom, ktorý najdlhšie obdobie života strávil v cudzine, hoci najväčšiu časť svojho odkazu vytváral v národnom duchu, inšpirovanom domácim prostredím a tradíciami.

Je známe, že každý autor má vo svojom odkaze výtvar, ktorý patrí k jeho najmilším a sprevádza ho celým životom. V prípade Bohuslava Martinů to bola hudobno-dramatická práca, podnietená francúzskym básnikom, dramatikom a scenáristom Georgom Neveuxom z prvej polovice 20. storočia. Martinů sa s ním zoznámil pri štúdiách v Paríži, kam český hudobník presunul svoje odborné záujmy a majstrovské roky na celý život. Francúzsky tvorca si bystrého Čecha zanedlho obľúbil ako nadaného hudobníka a výnimočného človeka, pritažlivého svojou prostotou, prehľadnosťou a hĺbkou. Jeho nadanie mu pripomínalo Mozarta. Umelecky ho uviedol do parížskeho divadla d' Avenue a po čase mu zveril rukopis svojej novej, pútavej básnickej hry

o tajomnom dievčati Juliette. Pieseň, ktoré Martinů k hre napísal, zaujali riaditeľku divadla Jeanne Falconettiovou natoľko, že si hneď ponechala hlavnú úlohu a uviedla do života predstavenie, ktorého tridsať repríz vyvolalo búrlivý ohlas. Kúzelná, básnická odvážna a hudobne omamná inscenácia znamenala víťazstvo mladého českého autora, ktorý si získal obľubu u Parížanov a pevné priateľstvo francúzskeho dramatika. Na jeseň 1932 hru tiež naštudoval Jiří Frejka v Stavovskom divadle v Prahe. V hlavnej úlohe vystúpili Jiřina Šejbalová a Eduard Kohout.

Martinů zostal naďalej študovať u Debussyho a Alberta Roussela vo Francúzsku. V Čechách doplnil svoje štúdium u Dvořáka a Suka. V Prahe sa zoznámil s Václavom Talichom, ktorému zveroval svoje prvé impresionistické skladby a pod jeho vedením občas účinkoval s Českou filharmóniou.

Umelecký vzostup Bohuslava Martinů pokračoval závrtným tempom. Skladateľ zanedlho získal medzinárodný ohlas. Jeho tvorivé nadanie získalo dôveru zasvätených hudobných kruhov a pripravilo skladateľovi cestu za Océán. Na žiadosť hudobných kruhov mohol skladateľ odcestovať do Ameriky. Ušiel tak pred nacistickou okupáciou českých krajín a Francúzska. V USA sa venoval hudobnej skladbe, vyučovaniu (aj českých študentov za oceánom) a spoločitému životu s českou a slovenskou komunitou. Po návrate do Európy sa natrvalo usadil vo Francúzsku a vo Švajčiarsku. Až do vpádu komunizmu sa aktívne zúčastňoval na kultúrnom živote vo svojej vlasti. V tomto čase sa venoval štúdiu českého a slovenského folklóru. Z tohto obdobia pochádza niekoľko or-

chesterálnych, piesňových a zborových skladieb. Keď u nás nastúpili politické procesy, skladateľ sa uchýlil do Liestalu pri Bazileji, kde vážne ochorel. Ako študent folkloristiky a hudobného umenia na Masarykovej univerzite v Brne som s významným umelcom udržiaval pracovné a priateľské styky. Pretože odmietal návštevy v totalitnej vlasti, navštevoval som ho v Schönenbergu v Liestale. Martinů sa totiž živo zaujímal o moje zbierky moravského a slovenského folklóru, ktoré ho inšpirovali.

S vážne chorým skladateľom sme sa videli ešte v júli roku 1949 v Schönenbergu. Tam tiež 28. augusta 1949 zomrel. Po pohrebe bol exhumovaný a prevezený do rodnej Poličky, kde ho priatelia v cirkevnom katolíckom duchu uložili do hrobu. Obrad viedol vtedy politicky prenasledovaný pražský kardinál Josef Beran.

Jiří Vitula

Maroš Kramár a Zázraky prírody

Maroš Kramár nie je prvým slovenským hercom, ktorý doma nestál na umeleckom piedestáli, ale tu, v Česku, ho naň divadelní, televízni či rozhlasoví režiséri už po krátkom čase postavili a nič proti tomu, keď mu publicistika dokonca prisúdila prívlastok charizmatik. Najnovšie s ním zábavná redakcia verejnoprávnej televízie uzavrela zmluvu na sobotný večerný program Zázraky prírody.

Hneď skraja treba povedať, že je to program mimoriadne zaujímavý, žánrovo neošuchaný a posluchácky prítlačlivý. Sotva sa však možno sto-tožniť s jeho podtitulom - zábavná show. Zábavného je totiž v tých osem-desiatich minútach čistého času (ČTV ako jediná z televíznych staníc nepreťahuje svoje programy reklamnými pauzami) pramálo, iba ak dve-tri vety niektorého z pozvaných hostí. A veľmi záleží na tom, či sa zodpovednému redaktorovi podarí na nahrávací deň zohnať z tých štyroch hostí aspoň jedného vtipného do súťaže. V tomto programe vystupujú i živé zvieratá (väčšie i menšie), na zaujímavé témy o prírode rozprávajú odborníci, robia sa laboratórne pokusy, diváci vidia filmy o prírodných úkazoch. Zábavnou časťou relácie je de facto iba tá, v ktorej moderátor Maroš Kramár kladie súťažné otázky prítomným osobnostiam.

Česká televízia začala Zázraky prírody vysielat' vo februári a doteraz sme ich videli štyrikrát. Spočiatku to bolo striedanie po mesiaci, no potom dostal prednosť iný, významnejší, ekonomicky dôležitejší program. Tentoraz (30. mája) moderátor termín vysielania budúcej relácie radšej neoznámil. V májovej show súťažili: športový komentátor Jaromír Bosák, speváčka Ewa Farna, komik Zdeněk Izer a karikaturista Štěpán Mareš. Druhým moderátorom bol - ako vždy - Vladimír Kořen. Je však neodškrípateľné, že pre neho je označenie moderátor primálo. Ak by existovalo slovo pokusník, to by mu viac sedelo. Cez jeho ruky totiž prejdú všetky realizované pokusy, on od A do Z objasňuje, o čo v nich ide. A aby toho nebolo málo, Vladimír Kořen je ten, kto sa nakoniec i osobne podrobí hlavnému nebezpečnému pokusu. (V máji to bola výdrž pod vodou bez dýchania a predtým pôsobenie elektriny blesku v uzavretom automobile.)

Maroš Kramár rozpráva po česky (ako nakoniec i v publicistických rozhovoroch) a ak mu dve-tri slová ujdú v slovenčine, je to zrejme naschvál, kvôli „kvapke humoru“, lebo veď toto je zábavný, a nie vzdelávací program. Rozosmievať diváka je tu vlastne úlohou súťažiacich a ich „skúšajúceho“ z vedomostí o prírode. Májové „Zázraky“ v tomto zmysle podržal Štěpán Mareš so svojimi vtipnými reakciami na moderátrove otázky a trefnými karikatúrami prítomných účinkujúcich. (Komik Zdeněk Izer sa nejako zvlášť vtipne neprejavil.)

Verejnoprospesná televízia si za to, že na obrazovku priniesla nový programový tip zaslúži pochvalu. Avšak zodpovední tvoriví pracovníci by sa mali zamyslieť nad tým, ako ho skvalitniť. Predovšetkým by azda mali vzdelávaciú osemdesiatminútovku predeliť aspoň jednou oddychovou pauzou a poskytnúť v nej možnosť účinkovaním speváka či hudobníka - umelci sú totiž zakaždým pozvaní. „Zázrakom“ by prospelo nepreťažovať ich takým množstvom poznatkov, vyberať do nich i pokusy, pri ktorých sa divák aj zasmee a výklad by nemal byť realizovaný pateticky - podfarbeným hlasom. A nakoniec ešte azda maličkost: Maroš Kramár rozhodne nie je muž, ktorému svedčia okuliare (a berie ich i nevhodne - keď nečíta). Dnes by azda nemuselo byť problémom texty pre súťažiacich mu pripraviť väčším písmom - divák do nich predsa nevidí.

Jolana Kolníková

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť. Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč (na Slovensku 10Sk/0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč/18 Sk/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Napríklad za august 2009 až december 2009 zaplatíte 5 x 0,6 € = 3 €

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľstvi MAC, s.r.o.,
U Plynárny 404/91,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
226 218 865

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2009 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

meno a priezvisko

adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 7/2009

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvi MAC, s.r.o., U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľuva Svárová
Foto na titulnej stránke: WWWWWW

Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distribútori
Výchádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha, č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535, Vyšlo 1. 7. 2009

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek, Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytka, Vladimír Skalský, Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Vydavateľstvi MAC spol. s r.o. U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
tel./fax: 226 218 865 e-mail: info@vydavatelstvimagac.cz

Nabízí • zajištění kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk, správa predplatiteľského kmene, distribúcie predplatiteľom pro periodika i knižní publikace

• vlastní produkci
50 druhů diet při nejčastějších onemocněních, stolní kalendáře "Práce na zahrádce", "Recepty pro diabetiky", knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně možnosti pohodlného nákupu v našem e-shopu, naleznete na www.vydavatelstvimagac.cz

Deťom to najlepšie

Slovenská detská kniha je názov po všetkých stránkach reprezentatívnej publikácie vydanej v Bratislave. Pre literárneho odborníka úctyhodné dielo zachytávajúce v hutnej a bohato ilustrovanej skratke dejiny slovenskej literatúry pre deti. Pre laika príležitosť pripomenúť si detstvo a pri listovaní sa zasnať usmievať. A žasnúť nad tým zhusteným historickým prehľadom, koľko nádherných detských kníh od kolkých vynikajúcich spisovateľov a výtvarníkov vychádzalo aj v časoch, keď literatúra pre dospelých ponúkala, až na pár výnimiek, knihy nemúdre, nedobré, pristráhané, vymiškované, plné stádovitého prorežimového bučania.

Do detskej literatúry vtedy radi utekali spisovatelia aj výtvarníci, keď sa chceli vyhnúť nemilosrdnému ideologickému tlaku doby. V knihách pre deti sa už z povahy vecí, chtiac-nechtiac, musela viac tolerovať svojská autorská poetika, hravosť a myšlienková neodvodenosť. Neznamenalo to samozrejme, že kontrolóri celkom privierali oči. Veď aj staré slovenské národné rozprávky - sa museli prerozprávať do knihy nanovo tak, aby sa čo najmenej v nich objavovali také škaredé slová ako páňbohpomáhaj a podobné.

Nádherné výpravná Slovenská detská kniha obsahuje ukážky z tvorby najlepších ilustrátorov a spisovateľov. Kongeniálne sa tomu tuším hovorí, keď si takito dvaja padnú do nôty. Len skusmo a na preskáčku zatnem prstom: Dušan Dušek a Stano Dusík s ich poeticky šarvaneckým, výmyselnickým Pištáčikom, dvaja veľkí ihrajkovia Dušan Polakovič a Štefan Moravčík v knižke Drevené železko, Albín Brunovský a Lubomír Feldek s Modrou a Zelenou knihou rozprávok, Lubomír Kellenberger a Ludo Ondrejov v Zbojníckej mladosti, Marianna Grznárová a Ladislav Čapek - ich legendárni, televíznymi Večerničkami preslávení pastierikovia Maťko a Kubko..., nesmiem zabudnúť na Ludovíta Fullu a jeho ilustrácie Slovenských rozprávok, na Vincenta Hložníka, ktorého si pamätám z ilustrácií Nevedka, Gullivera, alebo na Dušana Kállaya a jeho prenádherne ilustrovanú Alicu v krajine zázrakov... Nie, všetko sa tu nedá.

Prizrite sa niektorým vybraným ilustráciám, potešte oko a nafúkните sa na chvíľu pýchou na poklad, ktorý v slovenských knihách pre deti máme. A hlavne: hojne z neho dožičte vlastným deťom, vnukom...

Slovenská detská kniha
Vydalo Literárne informačné centrum (Bratislava 2008)

(v)

